

ACTIEPLAN

Akkervogels Groningen

Inhoudsopgave

Woord vooraf	3
Samenvatting	4
1. Waarom een actieplan?	9
2. Hoe staan de akkervogels ervoor?	11
3. Doelen en ambities	15
4. Gewenste acties	19
4.1 Landschap/gebiedsinrichting	19
4.2 Beheer	21
4.3 Predatoren en ganzen	31
4.4 Kennis en monitoring	32
4.5 Natuurinclusieve landbouw	36
4.6 Communicatie, educatie en draagvlak	38
5. Kosten en financieringsmogelijkheden	41
5.1 Kosten van de acties	41
5.2 Financiering van het actieplan	44
6. Naar een slagvaardige uitvoering	47
Bijlagen	49
1. MAS-tellingen per deelgebied 2011-2020	49
2. Relevante onderdelen nieuwe GLB	51

Grauwe kiekendief (vrouwetje) met jongen

Woord vooraf

Groningen staat bekend als belangrijke akkerbouwprovincie, maar dat is niet altijd zo geweest. De socioloog Hofstee beschrijft in zijn studie 'Groningen van grasland naar bouwland 1750-1930' hoe het aandeel grasland in deze periode meer dan halveerde ten gunste van bouwland. Gunstige graanprijzen, maar vooral het aanzien dat de akkerbouw genoot lijken hierbij een rol te hebben gespeeld. Groningen is ook de provincie van Mansholt, die de landbouw na de Tweede Wereldoorlog op een nieuwe, rationele leest wilde schoeien. De Groninger akkerbouw is niettemin nog opmerkelijk divers: van open polders met weidse vergezichten op de noordelijke en oostelijke klei tot een meer coulisse-achtig landschap in het zuidelijk zandgebied. Deze variatie zien we ook terug in de bouwplannen en in de biodiversiteit van de Groninger akkerbouw, die bekend staat als één van de bolwerken voor akkervogels. Zo herbergt de provincie een relatief groot deel van de populaties van Rode-Lijstsoorten zoals grauwe kiekendief, veldleeuwerik en gele kwikstaart.

Op enkele soorten na gaat het helaas niet goed met de akkervogels. Dat komt door ontwikkelingen binnen de landbouw zelf, zoals een afname van voor vogels gunstige gewassen en toename van intensievere, hoogsalderende gewassen. Maar de laatste decennia komen de bedreigingen ook van buitenaf, bijvoorbeeld door de aanleg van grote zonneparken en hoge windmolens. Ook de taakstelling voor extra bos levert spanning op voor soorten die open landschap nodig hebben. Daarom moeten alle zeilen worden bijgezet om de populaties te versterken. Alle partijen zijn daarbij onmisbaar: agrariërs en hun organisaties, terreinbeheerders, beheerders van openbaar groen, wildbeheerders en kennis- en educatiepartijen.

Zomer 2021 ondertekenden zestien partijen het **Akkervogelmanifest Groningen 2021**. Een half jaar later ligt er nu dit actieplan, ondertekend door diezelfde organisaties. Het plan bevat een veelheid aan acties, maar centraal staat een omslag naar vitale akkervogellandschappen, een integrale benadering die noodzaakt tot een brede blik op beheer en inrichting.

De zestien ondertekenaars zijn van harte bereid hun verantwoordelijkheid te nemen voor herstel van de Groninger akkervogels. Wij roepen de meest betrokken overheden (provincie, waterschappen en gemeenten) op om ook hun verantwoordelijkheid te nemen – in het belang van alle soorten die het Groninger landschap extra kleur geven!

De 'kerngroep' van het actieplan:

Doeko van 't Westeinde – Agrarische Natuurvereniging Oost Groningen

Koos Koop – Collectief Midden Groningen

Leon Luijten – Staatsbosbeheer

Irene Lantman – Landschapsbeheer Groningen

Wietse Duursma – LTO Noord

Raymond Klaassen – Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels

Samenvatting

Groningen is voor veel soorten van landelijke betekenis

Groningen is een belangrijk akkervogelbolwerk: de provincie herbergt een bovengemiddeld aandeel van de landelijke populaties van grauwe kiekendief, kwartel, kwartelkoning, gele kwikstaart, veldleeuwerik, graspieper, velduil, geelgors, blauwborst en ringmus. Met de 'struweelvogels' gaat het relatief goed: de blauwborst neemt gestaag toe, de andere soorten zijn na een periode van groei nu stabiel. Maar van de soorten die horen bij het open akkerbouwgebied is de stand in de afgelopen dertig jaar gehalveerd. De afname gaat in Groningen iets trager dan in de rest van Nederland, maar is niettemin substantieel. Hoog tijd dus om te kijken hoe deze trend kan worden gekeerd. Binnen de Groninger akkerbouw bestaan grote regionale verschillen in soortensamenstelling en trends. Daarnaast zijn er enkele natuurgebieden die (ook) van belang zijn voor akkervogels, zoals het Dal van de Ruiten Aa, het Roegwold en de kwelders. Gemiddeld genomen zijn de belangrijkste soorten die hier voorkomen, min of meer stabiel. Ook hier is echter ruimte voor verbetering. De ambities van zestien partijen tot 2030 zijn neergelegd in dit actieplan.

Aandacht voor 'akkervogellandschappen' vraagt trendbreuk in beleid en praktijk

De recente evaluatie van het Groningse kerngebiedenbeleid wijst eens te meer uit dat veel akkervogels sterker reageren op (elementen van) het landschap als geheel dan op losse beheermaatregelen. Dat betekent dat het accent in beleid en praktijk moet worden verlegd van beheereenheden naar landschappen. Dat vergt vijf belangrijke verschuivingen:

1. Een doelformulering die zich niet alleen richt op de aantalsontwikkeling van soorten, maar ook op de landschappelijke kwaliteiten van de belangrijkste akkervogelgebieden. Dit actieplan bevat daarvoor een voorzet: versterken van landschappelijke kwaliteiten die voor akkervogels van belang zijn en daarmee ombuigen van de populatieontwikkeling (af te meten aan de jaarreeksen van het Meetnet Agrarische Soorten). Vanwege de grote regionale verschillen zijn de doelen gespecificeerd voor de vier deelgebieden: Noordelijke kleischil, Oldambt, Veenkoloniën (incl. Duurswold) en Westerwolde.
2. Introductie van meer 'gewaspakketten' in het agrarisch natuurbeheer (ANLb). Naast het bestaande pakket 'vogelvriendelijk graan' zijn er kansen voor de (aangepaste) teelt van vlinderbloemigen (luzerne, veldbonen, erwten) en koolzaad.
3. Een grotere kruisbestuiving tussen ANLb en andere onderdelen van het nieuwe GLB: de verzwaarde conditionaliteit (met o.a. bepalingen voor bufferstroken en niet-productieve oppervlakte) en de ecoregeling (met stimulansen voor o.a. rustgewassen en eiwitgewassen, waaronder de gewassen uit punt 2). Daar waar aangepast beheer nodig is, kan het ANLb deze maatregelen 'opplussen'. Door een deel van de beloning uit deze GLB-onderdelen te bekostigen, kan bovendien de budgetlast van het ANLb worden verlicht en kunnen met het ANLb-budget meer hectares worden bediend.
4. Meer stimulansen voor 'niet-agrarisch groen': door versterking van natuurgebieden die mede van belang zijn voor akkervogels en door natuurgericht beheer van lijnvormige elementen (sloten, oevers, bermen, dijken en kaden) in beheer bij waterschappen en gemeenten. We streven naar een substantiële toename aan ecologisch beheerd 'niet-agrarisch groen', te beginnen bij de ANLb-clusters.
5. Om dit alles mogelijk te maken: verruiming van de begrenzings in het Natuurbeheerplan, met name voor de leefgebieden open akker en droge dooradering, waarbij binnen de clusters selectief ook graslanden worden meegenomen. Het credo 'meer doen in minder gebieden' heeft goed gewerkt om met beperkte middelen de dekkinggraad aan beheer in de clusters te verhogen, maar past niet goed meer bij een landschapsgerichte insteek en laat belangrijke kansen buiten de huidige clusters onbenut. Om te waarborgen dat de provincie daarbij niet aan sturingskracht inboet, bevat het actieplan een extra set kwaliteitscriteria voor de beheerclusters.

Landschappelijke bedreigingen minimaliseren

Eerste opgave om het landschap aantrekkelijk te houden voor akkervogels is het afwenden of beperken van schadelijke ontwikkelingen. De ontwikkelingen in de landbouw zelf (meer hoogsalderende gewassen, minder gewasdiversiteit) proberen we bij te buigen met extra beheer en nieuwe 'gewaspakketten'. De laatste jaren zijn de bedreigingen echter vooral gelegen in twee belangrijke maatschappelijke transitie: de energietransitie (meer windmolens en zonneparken) en de klimaatopgave (meer bos). Beide beginnen in Groningen hun tol te eisen – positief voor klimaat en energie, negatief voor akkervogels. De provinciale omgevingsverordening bevat al een compensatieplicht voor ingrepen die de ruimtelijke kwaliteit van akkervogelgebieden aantasten. Het is gewenst dat deze nauwlettend wordt gehandhaafd en dat bij de invulling van de compensatie nog sterker dan voorheen ook de agrarische collectieven worden betrokken. Ook vragen we de provincie om de bosuitbreiding in het kader van het Klimaatakkoord in akkervogelgebieden vooral gestalte te geven op een manier waarvan struweelbroeders profiteren: door selectieve en kleinschalige aanplant langs wegen, waterlopen en dijken, en op boerenerven.

Beheer verbeteren en uitbreiden

Om het beheer te kunnen uitbreiden is het vasthouden en vergroten van de animo bij grondgebruikers cruciaal. Eerste stap daartoe is het verhogen van de ANLb-vergoedingen, die niet meer in de pas lopen met de huidige bouwplansaldi. Hierin volgt Groningen de landelijke tariefherziening die vanaf 2023 zal worden doorgevoerd. Tweede stap is uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer met ruim 1.100 ha: 515 ha 'traditionele' ANLb-maatregelen in nieuwe en vergrote beheerclusters, 600 ha nieuwe 'gewasmaatregelen' verspreid over alle clusters. Daarnaast bevat het actieplan voorstellen voor verbetering van bestaande beheermaatregelen en voor andere nieuwe maatregelen, zoals introductie van 'last-minutebeheer', verbetering van het pakket vogelakker en introductie van 6-meterse randen in combinatie met ecologisch beheer op de aanpalende oppervlakte (sloot, naastliggend perceel).

Het streven naar natuurinclusieve landbouw krijgt op langere termijn vooral gestalte via breed werkende instrumenten zoals het GLB en duurzame ketenafspraken. We vragen de provincie om de agrarische collectieven te faciliteren een adviserende rol te kunnen spelen bij de keuzen die boeren maken bij de invulling van de coregeling. Daarnaast maken alle partijen zich hard voor een snelle verduurzaming van een meerprijs voor duurzame productie bij keten en consument. Door een goede afstemming van publieke en private duurzaamheidsprikkels ontstaat een verdienmodel voor duurzame landbouw.

Terreinbeherende organisaties optimaliseren het beheer van hun eigendommen die relevant zijn voor akkervogels en stemmen dat beheer (al dan niet via regionale beheerdersoverleggen) beter af met het omliggende beheer. We vragen waterschappen en gemeenten om hetzelfde te doen – er zijn al verschillende hoopgevende initiatieven.

Kennislacunes oplossen, monitoring verbeteren

We vragen de provincie om onderzoek te faciliteren naar de betekenis van belangrijke maatschappelijke transitie (energie, eiwit, klimaat) voor akkervogels, naar de synergie met andere onderdelen van het nieuwe GLB, naar de betekenis van vogelvriendelijke gewassen en naar een aantal ecologische kennislacunes. Er komt een snelle inventarisatie van de aanwezigheid en het effect van predatoren en ganzen op akkervogels en van de huidige inspanningen voor schadebestrijding, c.q. populatiebeheer. Op basis daarvan wordt een predatiebeheerplan opgesteld en worden de inspanningen zo nodig geïntensiveerd. De monitoring door provincie, collectieven en TBO's wordt beter gestroomlijnd en de toegankelijkheid van de gegevens wordt verbeterd. Ook versterken de beheerders, samen met de provincie, hun overleg over de monitoringsresultaten en de consequenties voor het beheer.

Veldleeuwerik

Samen optrekken in de communicatie, educatie intensiveren

Landschapsbeheer neemt sinds kort de coördinatie van het vrijwilligerswerk en de werving van nieuwe vrijwilligers op zich. Dat is belangrijke winst. Daarnaast trekken alle partijen sterker samen op waar het gaat om publieksvoorlichting over akkervogels (of boerenlandvogels in de breedte). Ook gerichte educatie-activiteiten (onderwijs, cursussen, thema-avonden) worden geïntensiveerd.

Ruimer budget nodig

‘Een veldleeuwerik zingt niet voor niets’, zo heette een rapport uit 2010. Het realiseren van dit actieplan kost dan ook extra geld. Dat geldt met name voor de uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer en de verwachte verhoging van de ANLb-vergoedingen. In 2030 is hiervoor naar schatting jaarlijks € 2 mln. extra nodig bovenop de € 2,5 mln. die er nu in het ANLb omgaat voor akkervogels. Voor de uitvoering van de overige onderdelen van het actieplan is jaarlijks € 0,5 mln. nodig en eenmalig € 0,35 mln. Het actieplan benoemt hierbij ook de potentiële financiers, maar het omvangrijkste budgetverzoek ligt bij de provincie.

Gele kwikstaart

1. Waarom een actieplan?

Bakermat van het akkervogelbeheer

Groningen is – met ruim 1.000 akkerbouwbedrijven en bijna 88.000 ha bouwland – een belangrijke akkerbouwprovincie. De provincie is tegelijk een akkervogelbolwerk van landelijke betekenis en wordt wel beschouwd als de bakermat van het akkervogelbeheer. Al bijna 30 jaar vindt hier georganiseerde bescherming plaats die als inspiratie diende voor andere akkerbouwgebieden in Nederland. Het Groningse akkervogelbeheer werd op zijn beurt geïnspireerd door eerdere voorbeelden in Duitsland en Groot-Brittannië, en – niet te vergeten – door de spectaculaire effecten van grootschalige braaklegging in de jaren '90 op de roofvogelpopulatie. Het akkervogelbeheer heeft lange tijd enigszins in de schaduw gestaan van het weidevogelbeheer. Ten onrechte: het gaat om een breed scala aan soorten, voor sommige waarvan Groningen een bijzondere verantwoordelijkheid heeft, zoals de grauwe kiekendief, de veldleeuwerik en de gele kwikstaart – alle drie soorten van de Rode Lijst.

De Groninger akkerbouwgebieden verschillen sterk in karakter en in het palet aan kenmerkende vogelsoorten. De uitgestrekte graanvelden en de rietsloten van de Noordelijke kleischil vormen het leefgebied van gele kwikstaart, blauwborst en kneu. Het Oldambt blinkt uit in veldleeuwerik, gele kwikstaart, graspieper en kwartel. In de Veenkoloniën komen we ook veldleeuwerik en patrijs tegen en in het meer besloten landschap van Westerwolde vinden we geelgors, kwartel en grasmus. Deze soorten staan symbool voor een breder scala aan akkervogelsoorten die Groningen – als broedvogel of als wintergast – rijk is.

Er gebeurt al veel, maar extra inspanningen zijn nodig

Akkervogels zijn de laatste decennia sterk achteruitgegaan, zowel in Groningen als op landelijk en Europees niveau. De laatste jaren lijkt de stand enigszins te stabiliseren doordat enkele soorten in aantal toenemen (zoals de blauwborst) of stabiel zijn (gele kwikstaart, geelgors, grasmus, wulp, grauwe kiekendief), zij het op een laag niveau. Maar andere soorten zoals veldleeuwerik, kwartel, patrijs, Kievit en scholekster blijven in Groningen afnemen. Hoewel er al veel gebeurt, is extra actie nodig om verdere achteruitgang te stoppen en op termijn te komen tot vitale en veerkrachtige populaties in volwaardige akkervogellandschappen. Dat is de reden waarom zestien organisaties in 2021 de handen ineen hebben geslagen in een akkervogelmanifest waarin zij onder meer beloven een actieplan op te stellen om het tij te keren. Dat actieplan ligt nu voor u.

Gebiedswerkgroepen en verbeterplannen

Al voordat het manifest naar buiten kwam, is gestart met het voorbereiden van het actieplan. In de zomer van 2021 zijn vier gebiedswerkgroepen geformeerd in de belangrijkste akkervogelgebieden: de Noordelijke kleischil (Hogeland), het Oldambt, Veenkoloniën en Duurswold, en Westerwolde. De gebiedswerkgroepen zijn elk tweemaal bijeengewees om regionale bouwstenen voor het actieplan aan te dragen. In oktober 2021 is een kennismiddag over akkervogels georganiseerd. Daarnaast is dankbaar gebruik gemaakt van de twee optimalisatieplannen voor het agrarisch natuurbeheer die de twee betrokken collectieven in Midden- en Oost-Groningen in 2019 hebben opgesteld, en van de evaluatie van het kerngebiedenbeleid die Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels (GKA), Sovon Vogelonderzoek Nederland en de twee genoemde akkervogelcollectieven in 2021 hebben uitgevoerd in opdracht van de provincie. De resultaten van de gebiedswerkgroepen zijn beschreven in vier beknopte verbeterplannen die zelfstandige bijlagen vormen bij het actieplan.

Scholeksters

Velduil

2. Hoe staan de akkervogels ervoor?

De stand van de akkervogels is uitgebreid beschreven in de Staat van Groningen (sinds eind 2021 online te raadplegen) en is onderwerp van de eerdergenoemde analyse van het kerngebiedenbeleid door GKA e.a. De Staat van Groningen baseert zich daarbij op de tellingen van het Meetnet Agrarische Soorten (MAS); voor de analyse van het kerngebiedenbeleid zijn MAS-gegevens en gegevens van de beheermonitoring door de collectieven samengevoegd. Daarom bevatten de gevonden trends soms kleine verschillen. Ook het palet aan onderzochte soorten verschilt enigszins. We geven hier een beknopte samenvatting van zowel de akkervogeltrends als van de evaluatie van het kerngebiedenbeleid.

Belang van Groningen voor akkervogels

Groningen herbergt voor een aantal soorten een bovengemiddeld aandeel van de landelijke populatie. Allereerst voor de iconische grauwe kiekendief, waarvan zeker driekwart van de broedpopulatie (in totaal 50-70 paar) zich in Groningen bevindt. Daarnaast is Groningen van groot belang voor kwartel, kwartelkoning, gele kwikstaart en – in iets mindere mate – veldleeuwerik, graspieper en velduil. Van de vogels van het kleinschalig cultuurlandschap is de provincie van bijzonder belang voor geelgors, blauwborst en ringmus.

Trend gemiddeld dalend, maar iets minder snel dan elders in Nederland

In de afgelopen dertig jaar zijn de aantallen vogels van open akkers meer dan gehalveerd. Vooral sinds 2010 gaat de daling snel. De daling gaat altijd nog iets minder hard dan in de rest van Nederland (60% daling). De gele kwikstaart staat er nog het beste voor, maar graspieper, veldleeuwerik en recenter ook de kwartel zijn sterk afgenomen. Ook de steltlopers onder de akkervogels dalen de laatste tien jaar, en de scholekster zelfs al veel langer. De vogels van ruigte en struweel staan er beter voor, al is de aanvankelijke groei van geelgors en grasmus tot staan gekomen. Alleen de blauwborst neemt over de gehele periode gestaag toe.

Trend van de belangrijkste Groninger akkervogels vanaf 1987, verdeeld over drie tijdvakken

	1987-2009	2012-2015	2015-2020
Soorten van open akkers			
Gele kwikstaart	+	+	0
Graspieper	-		-
Kwartel	+		-
Veldleeuwerik	-	+	-
Soorten van ruigte en struweel			
Blauwborst	+	+	+
Geelgors	+	+	0
Grasmus	+		0
Kneu	-		0
Steltlopers			
Kievit	+	-	-
Scholekster	-	-	-
Wulp	+		0

* Legenda: - afnamen; 0 stabiel; + toename; blanco = geen gegevens beschikbaar

Bronnen: Toestand van natuur en landschap 2010 (1987-2009), Toestand van natuur en landschap 2017 (2012-2015), Evaluatie kerngebiedenbeleid (2015-2020)

In de tabel zijn zeldzame soorten die een soortgerichte telling vergen, zoals kiekendieven, velduil en patrijs, niet meegenomen. De grauwe en de blauwe kiekendief zijn de laatste tien jaar min of meer stabiele broeders in Groningen, zij het in lage dichtheden (resp. 50-70 en 5 paren). Dat geldt ook voor de velduil (enkele broedparen). De patrijs, waarvan we nog zo'n honderd broedparen in de zandgebieden (Veenkoloniën en Westerwolde) vinden, neemt gestaag in aantal af.

Grote regionale verschillen

De Toestand van Natuur en Landschap 2017, de evaluatie van het kerngebiedenbeleid 2015-2020 en de regionale dichtheden en trends over de laatste tien jaar (zie bijlage 1) laten belangrijke regionale verschillen zien, grotendeels overeenkomend met de landschappelijke verschillen:

- De openheid van de **Noordelijke kleischil** en de aanwezigheid van oude dijken, wierden, maren en rietsloten maken dat kneu, blauwborst, Kievit en vooral scholekster hier relatief veel voorkomen. In en rond rietsloten vinden we bovendien kleine karekiet, rietzanger en bosrietzanger.
- Het open landschap van het **Oldambt** trekt vooral vogelsoorten aan die hun oorsprong vinden op de steppen zoals de grauwe kiekendief, veldleeuwerik en graspieper. Daarnaast is het gebied van belang voor gele kwikstaart, kwartel en kwartelkoning. Afwijkend van de provinciale trend is de veldleeuwerik hier stabiel.
- Het grootschalige open landschap met kanalen en wijken maakt de **Veenkoloniën** aantrekkelijk voor soorten als veldleeuwerik, gele kwikstaart, graspieper en wulp. Door de aanwezigheid van oevers/randén en struweel vinden we hier ook soorten als patrijs, geelgors, grasmus en kneu.
- Het meer besloten landschap van **Westerwolde** maakt het gebied geschikt voor soorten zoals geelgors, grasmus en patrijs. De opener heideontginningen aan de oostkant zijn ook van belang voor de veldleeuwerik. Soorten die hier bovengemiddeld voorkomen zijn veldleeuwerik, geelgors, grasmus, Kievit en wulp.

Een meer gedetailleerde gebiedsbeschrijving is te vinden in de vier gebiedsplannen.

Akkervogelbeheer

Geïnspireerd door de natuureffecten van grootschalige (verplichte) braaklegging begin jaren '90 en door voorbeelden uit Duitsland en Engeland, werd in 1995 de eerste beheerovereenkomst voor akkervogels in Groningen getekend. Anno 2021 is bijna 1.000 ha bouwland onder beheer, verdeeld over 21 zogeheten beheerclusters (zie de tabel). Beheerclusters zijn gebieden van minimaal 250 ha groot waarin het beheer is geconcentreerd. De dekkingsgraad aan beheer in deze clusters is gemiddeld ruim 7% (als we het afwijkende deelgebied Westerwolde even buiten beschouwing laten). Ook de terreinbeheerders voeren op enkele honderden hectares beheer dat mede is gericht op akkervogels, vaak in combinatie met andere doelen (landschap, akkerflora).

Agrarisch natuurbeheer in de vier deelgebieden in 2021

Deelgebied	Aantal beheerclusters	Oppervlakte beheerclusters	Gecontracteerde oppervlakte (ha)	Dekkingsgraad binnen cluster
Noordelijke kleischil	4	4.457	272	6,6%
Oldambt	7	4.220	364	8,6%
Veenkoloniën + Duurswold	8	4.975	331	6,6%
Westerwolde	2	12.773	30	0,24%
Totaal	21	26.425	997	3,7% (7,1%*)

* Gemiddelde dekkingsgraad als we Westerwolde (leefgebied droge dooradering, waarvoor andere kwaliteitsnormen gelden) buiten beschouwing laten

12 Hoe staan de akkervogels ervoor?

Lessen uit de evaluatie

De recente evaluatie is bedoeld om te onderzoeken of het kerngebiedenbeleid van de provincie (begrenzen van zoekgebieden met daarbinnen clusters van minimaal 250 ha met een dekkingsgraad van minimaal 5% aan beheermaatregelen) effect heeft op de ontwikkeling van de vogelstand. De analyse omvat de ontwikkeling van elf soorten in de periode 2015-2020. Zoals gezegd zijn kiekendieven, velduil en patrijs niet meegenomen in de analyse. Kort samengevat laat de analyse het volgende zien:

- Van de elf onderzochte soorten zijn er de afgelopen zes jaar vijf achteruitgegaan, vijf stabiel gebleven en één (blauwborst) toegenomen. Er zijn geen statistisch significante verschillen gevonden in de aantalsontwikkeling binnen en buiten leefgebieden of clusters. In de *Toestand van Natuur en Landschap 2017* werd zo'n relatie nog wel gevonden voor de geelgors.
- Van die elf soorten komen er zeven in hogere dichtheden voor binnen beheerclusters dan erbuiten. Dat effect is deels een cirkelredenering: de hogere dichtheid kan evengoed de oorzaak als het gevolg zijn van het feit dat er beheer is gecontracteerd – vaak zal het beheer op de betere plekken zijn neergelegd. Ook de *Toestand van Natuur en Landschap 2017* liet reeds voor de helft van de soorten een hogere dichtheid binnen beheerclusters zien.
- Er zijn aanzienlijke verschillen in dichtheden en trends tussen de vier onderscheiden deelgebieden.
- Kijken we naar de correlaties tussen de aanwezigheid van vogels en verschillende landschapskenmerken, dan blijken minimaal twee soorten (geelgors en grasmus) een voorkeur te vertonen voor ANLb-beheermaatregelen zoals akkerranden en vogelakkers. Voor twee andere soorten (veldleeuwerik en kwartel) geldt er mogelijk ook zo'n verband.
- Meer in zijn algemeenheid vertonen veel soorten een sterkere relatie met het landschap als zodanig (typen gewassen, groot- of kleinschaligheid, aanwezigheid van wegen, bomen, waterlopen etc.) dan met specifieke beheermaatregelen. Zo zijn er positieve gewasrelaties met grasland (veldleeuwerik, kneu), met vlinderbloemigen (veldleeuwerik, kwartel), met koolzaad (blauwborst), met bieten (kievit) en met wintergraan (gele kwikstaart, scholekster). Veldleeuwerik, kwartel, kneu en kievit reageren sterk op openheid; graspieper, blauwborst en scholekster op de aanwezigheid van sloten en/of greppels.

Dit alles betekent dus niet dat beheermaatregelen niet effectief zijn, maar vooral dat we de blik moeten verruimen naar geschikte akkervogellandschappen, en van relatief kleine beheereenheden naar volveldsmaatregelen en de kwaliteit van niet-agrarisch groen. De aanzienlijke regionale variaties in soortenspectrum en trends betekenen ook dat de doelen en aanpak sterker regionaal moeten worden gedifferentieerd – factoren die voor de ene soort gunstig zijn, kunnen voor de andere juist belemmerend werken.

En de natuurgebieden?

Alle analyses baseren zich op de gegevens over akkervogels in landbouwgebied. Verspreid over de vier deelgebieden ligt echter ook een aantal natuurgebieden die een akkervogeldoelstelling hebben of althans van betekenis zijn voor akkervogels. Terreinen met een expliciet akkervogeldoel zijn relatief schaars – voorbeelden hiervan zijn de fauna-akkers van Natuurmonumenten in het Dal van de Ruiten Aa (Westerwolde) en de vogelakker van Het Groninger Landschap in de Noordelijke kleischil. In Westerwolde bezit ook Staatsbosbeheer verspreid liggende akkers en een akkercomplex (Westeresch). Een groot deel hiervan heeft een gemengde doelstelling, gericht op akkerflora, akkervogels en cultuurhistorie. Inventarisatiegegevens laten zien dat deze terreinen vooral van belang zijn als broedgebied voor grasmus, geelgors, graspieper, gele kwikstaart en kwartel (juist ook door de afwisseling van bouw- en grasland) en beperkte betekenis hebben voor de overige soorten. Ook zijn ze van belang voor overwinterende groenlingen, geelgorzen en ringmussen.

Ringmussen

3. Doelen en ambities

Het manifest belooft dat het actieplan concrete doelen zal bevatten voor vitale akkervogelpopulaties, maar het is nog niet zo eenvoudig om daaraan handen en voeten te geven. Belangrijke overwegingen daarbij zijn:

- Een getalsmatige doelstelling per soort (bijv. 10.000 veldleeuweriken) lijkt aantrekkelijk door zijn eenvoud, maar is lastig meetbaar (het aantal vogels moet worden geëxtrapoleerd vanuit het MAS) en houdt geen rekening met het verlies aan akkerbouwareaal door bijvoorbeeld woningbouw en zonneparken.
- De evaluatie van het kerngebiedenbeleid laat eens te meer zien dat veel vogels vooral reageren op het landschap als geheel, waardoor we veel meer in termen van (kwaliteit van) akkervogellandschappen moeten denken. Landschapskenmerken en -kwaliteiten zijn sterk bepalend voor de dichtheden aan akkervogels.
- Daar komt nog bij dat het soortenpalet en soms ook de trends verschillen per regio, waardoor we de doelen en maatregelen bij voorkeur regionaal gaan invullen.

Van beheermaatregelen naar landschappen

Vanuit deze overwegingen komen we tot een tweeledige doelformulering:

1. Een kwalitatieve doelstelling geformuleerd aan de hand van de populatieontwikkeling: afremmen achteruitgang, stabilisatie of groei. De doelstelling kan per soort of soortgroep en per regio verschillen (zie onder 'regionale inkleuring'). De realisatie van de doelstelling kan worden afgemeten aan de hand van het MAS, waaruit per soort en per deelgebied de aantallen per telpunt kunnen worden berekend. Op basis daarvan kan worden bepaald of de soort toe- of afneemt. GKA heeft voor elk van de vier deelgebieden de gemiddelde aantallen per telpunt per jaar berekend voor de afgelopen tien jaar (zie bijlage 1). Deze getallen kunnen als toetssteen fungeren voor het bepalen van de mate van doelrealisatie. Het overzicht bevat alle relevante soorten waarvoor het MAS een betrouwbaar beeld geeft (dus minus patrijs, kiekendieven en velduil).
2. Kwalitatieve en zo mogelijk kwantitatieve doelstellingen voor de landschapskwaliteit, waar nodig regionaal uitgesplitst. Voorbeelden daarvan zijn:
 - a. Een dekkingsgraad van minimaal 10% (huidige clusters) respectievelijk 7% (nieuwe clusters) aan beheermaatregelen. Hiervan bestaat minimaal 7%, resp. 5% uit 'traditionele' ANLb-maatregelen zoals randen, wintervoedselveldjes en vogelakkers, aangevuld met 'gewasmaatregelen' zoals vogelgraan en vogelvriendelijk beheerde vlinderbloemigen (zie punt c).
 - b. Daar waar dat een kernkwaliteit is: handhaven van de landschappelijke openheid. In de Staat van Groningen is de landschappelijke openheid meetbaar gemaakt.
 - c. Handhaven of vergroten van het areaal granen (zomer- en wintertarwe, gerst), het areaal koolzaad (blauwborst) en/of het areaal vlinderbloemigen (luzerne, klaver, veldbonen, erwten).
 - d. Substantiële toename van het ecologisch beheerde areaal niet-agrarisch groen (waterlopen, oevers, bermen, dijken en kaden).
 - e. Toename van de oppervlakte aan (kleinschalig) struweel zonder in te boeten aan openheid.

Vogelbescherming Nederland overweegt binnenkort een opdracht uit te zetten om op basis van onder meer literatuurstudie te bepalen wat een 'goed' akkervogelgebied is en aan welke randvoorwaarden in zo'n gebied moet worden voldaan. Aan de hand van de resultaten hiervan kunnen de landschapsdoelen wellicht nog worden aangescherpt.

Hierna vertalen we de doelen – op aangeven van de vier gebiedswerkgroepen – naar doelen per deelgebied.

Regionale inkleuring

Voor de **Noordelijke kleischil** zijn de doelen als volgt:

- Minimaal behouden en zo mogelijk versterken van de huidige populaties van de soorten van open landschap: gele kwikstaart, veldleeuwerik, alle drie soorten kiekendieven, kievit en scholekster.
- Versterken van de populaties van soorten die gebonden zijn aan landschapselementen (blauwborst, grasmus, kneu, patrijs) en erf (spotvogel, kneu).
- Handhaven en versterken van de landschapskwaliteiten: openheid afgewisseld met kleinschalig veldstruweel, rietsloten en ecologisch beheerde (slaper)dijken.
- Verhogen van de dekkingsgraad aan beheer (binnen de beheerclusters) tot 10%, in combinatie met verhoging van de algehele 'groenblauwe dooradering' (ook met niet-agrarisch groen) voor soorten die mede gebonden zijn aan landschapselementen. In het actieplan bij de Regiodeal natuurinclusieve landbouw Noordelijke kleischil is hiervoor overigens ook een kwantitatieve doelstelling opgenomen: in 2030 ligt er (incl. het Friese deel van de kleischil) 1.200 kilometer bloemrijke akkerranden, 1.200 kilometer bloemrijke bermen en is 50% van de overhoeken en slaperdijken ingezaaid met een bloemenmengsel.
- Verhogen van de gewasdiversiteit.

Voor het **Oldambt** zijn de doelen:

- Voor vijf 'vlaggensoorten' (veldleeuwerik, grauwe kiekendief, gele kwikstaart, graspieper en kwartel): behouden en zo mogelijk versterken van de huidige populaties van de soorten die nu stabiel zijn of lijken (veldleeuwerik, gele kwikstaart en grauwe kiekendief), stabilisatie van de soorten die nu achteruitgaan (graspieper en kwartel).
- Handhaven en versterken van de openheid van het landschap.
- Minimaal in stand houden van het aandeel granen; vergroten van het aandeel koolzaad en vlinderbloemigen zoals luzerne, veldbonen en erwten. Deze ambitie kan overigens intern strijdig zijn: toename van de genoemde gewassen zal vaak ten koste gaan van graan en niet van hoogsalderende gewassen. De gewasdiversiteit neemt dan echter wel toe.
- Verhogen van de dekkingsgraad aan beheer tot minimaal 10% in combinatie met het vergroten en verbinden van beheerclusters.

Noordelijke kleischil.

Westerwolde.

Voor de **Veenkoloniën en Duurswold** zijn de doelen:

- Stabilisatie en zo mogelijk toename van de kenmerkende soorten van open akkerland (veldleeuwerik, gele kwikstaart, graspieper) en van patrijs en wulp.
- Minimaal handhaven van het aandeel granen; vergroten van het aandeel vlinderbloemigen zoals erwten, veldbonen en luzerne (zie ook de opmerking over interne strijdigheid bij het Oldambt).
- Versterken van de groenblauwe dooradering (wijken, oevers, struweel, erfbeplanting etc.) voor vogels die zijn gebonden aan waterlopen en struweel, zoals blauwborst, geelgors, grasmus en graspieper.
- Uitbreiden en versterken van de akkervogelclusters door het vergroten van de clusters, het instellen van nieuwe clusters en het verhogen van de dekkingsgraad aan beheer binnen de clusters.

Voor **Westerwolde** zijn de doelen als volgt:

In kwantitatieve zin stelt de gebiedswerkgroep voor om de volgende soorten voor Westerwolde te benoemen:

- Voor alle 'vlaggensoorten' patrijs, geelgors, veldleeuwerik en wulp is een lichte toename gewenst om tot een levensvatbare populatie te komen.
- Voor Kievit en scholekster: minimaal stabilisatie, bij voorkeur een lichte toename.
- Versterken van de akkervogelclusters door het verhogen van de dekkingsgraad aan agrarisch natuurbeheer en de aanplant van extra struweel. Eindbeeld is een brede schil aan agrarisch beheer die als een buffer om de natuurgebieden in de beekdalen heen ligt. Zo ontstaan vloeiender overgangen tussen landbouw- en natuurgebied.

Bruine kiekendief

4. Gewenste acties

Hierna beschrijven we de acties die naar ons idee nodig zijn om de doelen uit hoofdstuk 3 dichterbij te brengen. We staan achtereenvolgens stil bij de gebiedsinrichting (4.1), het beheer (4.2), de ganzen- en predatiedruk (4.3), kennis en monitoring (4.4), natuurinclusieve landbouw (4.5) en communicatie, educatie en draagvlak (4.6).

4.1 Landschap/gebiedsinrichting

De Groninger akkervogellandschappen worden beïnvloed door ontwikkelingen binnen de landbouw zelf, maar in toenemende mate ook door ontwikkelingen daarbuiten die leiden tot areaalverlies, verlies van openheid en toenemende verstoring. Als we kijken naar de laatste twintig jaar, zijn **binnen de landbouw** de volgende ontwikkelingen relevant voor akkervogels:

- Een afname van de teelt van zomertarwe en -gerst, rogge, haver en koolzaad, gewassen die relatief gunstig zijn voor vogels.
- Daar tegenover staat een groei van de arealen aan snijmaïs, pootaardappels, zaaiuien (ruim een vertienvoudiging) en bloembollen (ruim een verdubbeling). Dit zijn gewassen die minder interessant of zelfs negatief zijn voor vogels; de drie laatste zijn hoogsalderende gewassen waarin relatief veel insecticiden worden gebruikt.
- De inplaatsing van veebedrijven en de toename van het areaal grasland zijn weliswaar tot stilstand gekomen, maar er is nog wel sprake van intensivering van het graslandgebruik (meer maaisneden).

Deze ontwikkelingen proberen we vooral bij te buigen door de sterker landschappelijke insteek die we in de paragraaf over beheer (§ 4.2) beschrijven, zoals het introduceren van semi-productieve beheerpakketten, en door hogere beheervergoedingen (anticiperend op de landelijke tariefaanpassing). De laatste jaren zijn de ontwikkelingen buiten de landbouw echter van minstens zo veel betekenis. De drie belangrijkste factoren en actiepunten:

1. De **energietransitie**, positief uit een oogpunt van duurzaamheid, heeft een schaduwzijde voor akkervogels. In alle deelgebieden zijn zonneparken aangelegd op landbouwgrond en/of extra windmolens geplaatst, en er zijn plannen voor aanzienlijke uitbreiding. Zo zijn de voor vogels belangrijke polders ten zuiden van de Dollard aangewezen als zoekgebied voor zonneparken. Vaak gaat het bovendien om grote zonneparken van vele tientallen of zelfs honderden hectares. De zonneparken brengen biotoopverlies voor akkervogels mee, de windmolens brengen voor de vogels verstoring en verlies aan openheid teweeg. Soms worden er afspraken gemaakt over natuurcompensatie, maar dat is nog meer uitzondering dan regel. Bij voorkeur worden gebieden die voor akkervogels van belang zijn zoveel mogelijk gevrijwaard van zonneparken en windmolens (via de gemeentelijke bestemmingsplannen). Maar omdat er niettemin ruimte moet worden gevonden voor duurzame energie en omdat akkerbouwers ook (financieel) baat kunnen hebben bij de aanleg van zonneparken, zoeken we de oplossing vooral in ontmoediging van aanleg in akkervogelgebieden en met name in en rond beheerclusters. De provinciale omgevingsverordening bevat al een compensatieplicht voor ingrepen die de ruimtelijke kwaliteit van akkervogelgebieden aantasten. Het is gewenst dat deze nauwlettend wordt gehandhaafd en dat bij de invulling van de compensatie nog sterker dan voorheen samenwerking wordt gezocht met agrarische collectieven en kennispartijen. In het geval van zonneparken zou de compensatie eventueel ook kunnen plaatsvinden door maatregelen in en rond het zonnepark zelf (bijv. een gedeelte inrichten voor natuur).

2. De provincie heeft de landelijke **klimaattaakstelling voor extra bos** vertaald in een eigen opgave van 750 ha, 10% van het huidige Groningse bosareaal. In het provinciale Programma Bos en Hout wordt die taakstelling gebiedsgericht uitgewerkt. Dat biedt zowel een kans als een bedreiging:
 - a. Om de openheid niet aan te tasten, heeft het programma als uitgangspunt dat er geen aanplant plaatsvindt in akkervogelgebieden. Dat is prijzenswaardig. Tegelijk beoogt het Programma in open gebieden wel aanplant langs wegen en waterlopen (alle vier deelgebieden) en in de Veenkoloniën en Westerwolde bovendien aanleg van bossen groter dan 2 ha. Op deze manier kan de openheid van akkervogelgebieden toch worden aangetast. Bovendien hebben de terreinbeherende organisaties eigen opgaven om de provinciale taakstelling te halen, die deels zullen worden gerealiseerd in gebieden die voor akkervogels van belang zijn. Het is gewenst dat de provincie en de TBO's:
 - de opgaven zorgvuldig situeren, op een manier die de geschiktheid van het gebied voor akkervogels eerder versterkt dan verzwakt;
 - de opgaven ook vormgeven in de vorm van 'kleinschalig hout' (singels, houtwallen, veldstruweel etc.) dat de betekenis van het landschap voor akkervogels juist versterkt.
 - b. Daar ligt meteen ook de kans die het Programma biedt. In zowel de open als de meer besloten gebieden zijn de struweelbroeders gebaat bij een versterking van de groenblauwe dooradering door selectieve en kleinschalige (struweel)beplanting langs wegen, waterlopen en dijken en op boerenerven. Rond erfbeplanting lopen al enkele projecten waarbij kan worden aangesloten. Ook in enkele natuurgebieden is de aanplant van struweel gewenst (zie ook § 3.2). In Westerwolde kan bovendien de kwaliteit van bestaande houtsingels worden verbeterd door de diversiteit aan soorten te verhogen door selectieve extra aanplant. Gedeeltelijk is inmiddels voorzien in extra (struweel) beplanting vanuit de LNV-regeling voor niet-productieve investeringen, maar er ligt nog een forse restopgave. Het Programma Bos en Hout zou daarvoor de financieringsbasis kunnen bieden.
3. In het broedseizoen vormen **wandelaars met loslopende honden** plaatselijk een belangrijke verstoringbron voor akkervogels. Naast het selectief afsluiten van paden in het broedseizoen valt te denken aan het plaatsen van borden dat honden in het broedseizoen moeten zijn aangeliend, inclusief uitleg over de redenen waarom. Waterschap Hunze en Aa's overweegt voor zijn schouwpaden al maatregelen om honden te weren of alleen aangeliend toe te laten. Het is gewenst dat de relevante overheden in samenspraak met de beheerders een plan maken voor selectieve afsluiting (of een aanlijnplicht) en bebording, en dit vervolgens uitvoeren.

In het kort:

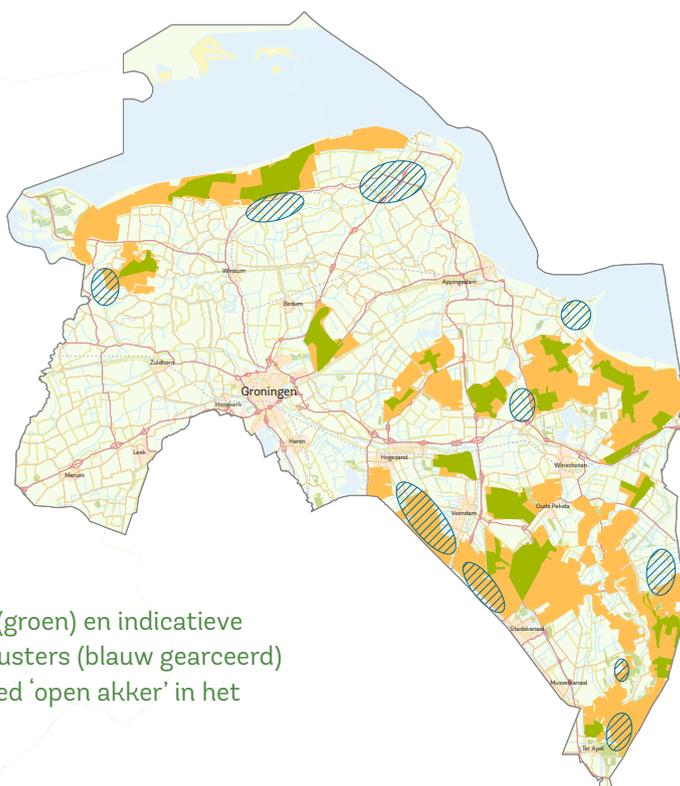
- Het is wenselijk dat de compensatieplicht voor ingrepen die de ruimtelijke kwaliteit van akkervogelgebieden aantasten (zoals zonneparken, windmolens en woningbouw) strikt wordt gehandhaafd en dat de invulling meer nog dan voorheen in samenspraak met de agrarische collectieven gebeurt.
- Aan provincie en TBO's wordt gevraagd om de bosuitbreiding in het kader van het Klimaatakkoord in akkervogelgebieden vooral gestalte te geven op een manier waarvan struweelbroeders profiteren: door selectieve en kleinschalige aanplant langs wegen, waterlopen en dijken en op boerenerven.
- We verzoeken provincie, waterschappen en gemeenten om in samenspraak met de beheerders een plan op te stellen en uit te voeren voor selectieve afsluiting van wandelpaden en/of een aanlijnplicht voor honden in het broedseizoen.

4.2 Beheer

Willen we daadwerkelijk een omslag maken naar het denken in termen van (kwaliteiten van) akkervogellandschappen (zie hoofdstuk 3), dan heeft dit aanzienlijke gevolgen voor de manier waarop we het gewenste beheer definiëren. Zo'n omslag betekent ook dat het stelsel voor agrarisch natuurbeheer (ANLb) op een andere leest moet worden geschoeid. Niet door de waardevolle onderdelen overboord te gooien, maar juist door het scala aan beheermaatregelen te verruimen en mede te richten op gewassen en bouwplannen. Het herziene GLB dat in 2023 van start gaat, kan hierbij behulpzaam zijn doordat het nieuwe onderdeel, de ecoregeling, onder meer stuurt op de gewaskeuze. Het is gewenst dat het provinciale Natuurbeheerplan 2023 deze omslag mogelijk maakt. Daartoe formuleren we hier een wensenlijst.

1. Het is gewenst dat de **beheerclusters worden vergroot en het aantal clusters wordt uitgebreid.**

De huidige clusters zijn weliswaar robuust (zo tussen de 500 en 1.000 ha elk), maar liggen behoorlijk verspreid en daarmee tamelijk geïsoleerd van elkaar (zie bijgaande kaart). In combinatie met de beperkte inhoudelijke reikwijdte van het ANLb (resultaat evaluatie) is een kwalitatieve en kwantitatieve intensivering van de inspanningen nodig om ook het substantiële aantal vogels buiten de clusters te bedienen. In de gebiedswerkgroepen zijn zeker 11 nieuwe kansrijke clusters benoemd bovenop de huidige 21. Het gaat om drie nieuwe clusters in Noord, twee in het Oldambt, drie in de Veenkoloniën en drie in Westervolde. Omdat de nieuw beoogde clusters alleen nog indicatief op kaart staan, is het gewenst dat de provincie deze in samenspraak met de collectieven verder invult. Met de natte vinger schatten we de extra beoogde clusteroppervlakte op zo'n 10.000 ha, een groei van bijna 40% ten opzichte van de huidige 26.425 ha beheerclusters. De koninklijke weg zou zijn om in de huidige (eventueel vergrote) clusters, waar de dichtheden het hoogst zijn, te beginnen met de nieuwe, meer landschapsgerichte aanpak, om die aanpak vervolgens op basis van onderzoek/monitoring te evalueren en hem pas daarna uit te breiden naar nieuwe clusters. Dat gaat echter veel tijd kosten, terwijl de teruglopende vogelstand en de nog steeds aanzienlijke aantallen vogels buiten de huidige clusters en leefgebiedsbegrenzing snelle actie vereisen. Om uitbreiding van de clusters niet tot 'verdunning' van de beheerinspanningen te laten leiden, gaat deze niet alleen gepaard met kwaliteitscriteria, maar ook met uitbreiding van het beheer en dus met budgetgroei (zie punt 6).

Ligging van de huidige beheerclusters (groen) en indicatieve ligging van de nieuw beoogde beheerclusters (blauw gearceerd) tegen de achtergrond van het leefgebied 'open akker' in het Natuurbeheerplan 2021 (oranje).

2. Het is gewenst dat de **kwaliteitseisen aan de beheerclusters worden versterkt en uitgebreid en dat tegelijk de Natuurbeheerplan-begrenzings worden aangepast aan een landschapsbenadering**. Het gaat daarbij primair om de begrenzings van de leefgebieden open akker en droge dooradering (in het laatste leefgebied kunnen ook akkervogelmaatregelen worden gecontracteerd). Het motto 'meer doen in minder gebieden' uit het gelijknamige actieprogramma van 2008 heeft goed gewerkt om met de beperkte middelen de dekkingsgraad aan beheer in de leefgebieden en clusters te verhogen, maar past niet goed meer bij een landschapsgerichte insteek waarbij we naast het 'traditionele' beheer ook mikken op vogelvriendelijke gewas- en bouwplankeuzen en op een grotere kruisbestuiving met andere onderdelen van het nieuwe GLB (zie verderop). Selectieve begrenzing als sturingsmechanisme vanuit de provincie kan beter worden vervangen door gedegen eisen aan de kwaliteit van de clusters en van het beheer (zoals de provincie nu ook al eisen stelt aan beheerclusters) en goede afspraken met de collectieven over de selectie van nieuwe clusters. Als er goede garanties zijn voor de kwaliteit van de beheerclusters, is de leefgebiedenbegrenzing van minder belang als sturingsinstrument.

We stellen voor om de kwaliteitscriteria voor (nieuwe) beheerclusters uit het Natuurbeheerplan aan te vullen met een set extra criteria. Het Natuurbeheerplan vermeldt nu al de volgende instap- en beoordelingscriteria:

- Een cluster is minimaal 250 ha groot en telt minimaal 1-3 broedparen per 100 ha van patrijs, Kievit, of scholekster en minimaal 20 broedparen per 100 ha van veldleeuwerik, kneu of gele kwikstaart.
- De oppervlakteverhouding tussen zomer- en wintermaatregelen is 8:2.
- Beheerde randen zijn minimaal 9 m breed of – in geval van een keverbank – minimaal 4 m. Op dit punt bevat het actieplan een aanvullend voorstel (zie punt 10d en het kader over het Natuurbeheerplan).
- Er wordt een zaadmengsel gebruikt dat besproken is met de betrokken partijen.
- De dekkingsgraad aan beheer binnen een cluster is minimaal 5%.
- Er vindt alleen pleksgewijze bestrijding van probleemonkruiden plaats.

De agrarische collectieven stellen voor om daaraan – na overleg met de provincie – in hun beheerplannen de volgende (typen) criteria toevoegen:

- Het landschap is geschikt of is eenvoudig geschikt te maken; er is voldoende rust en ruimte.
- Het gebied heeft ecologische potentie. Daarbij kan het ook om andere soorten gaan dan de zes die het Natuurbeheerplan noemt (zie boven).
- Er bestaat animo onder de grondgebruikers. Een cluster telt minimaal drie beheerders.
- Binnen het cluster is voldoende variatie in 'leeftijd' c.q. looptijd van de beheereenheden. Dit om 'kaalslag' (door tegelijk opnieuw inzaaien) binnen een cluster te voorkomen.
- Een groot deel van het beheer ligt in open veld en niet naast drukke wegen en bebouwing.
- Wintervoedselveldjes worden zoveel mogelijk bij opgaande begroeiing gesitueerd en zo goed mogelijk verdeeld over het cluster.
- Ook grasland wordt – zij het met mate – meegenomen in het beheer – zie punt 3.

Bij het hanteren van deze criteria kan de begrenzing van het leefgebied 'open akker' in beginsel worden losgelaten. Dat wil zeggen: we stellen voor alle bouwland, met selectief ook inliggende stukken grasland, te begrenzen. Mocht dat beleidsmatig niet haalbaar zijn, dan bestaat 'plan B' uit een gefaseerde uitbreiding van de begrenzing, waarbij die eerst de uitbreiding van de bestaande beheerclusters volgt, vervolgens die van de nieuw beoogde clusters en als derde stap – als beter is uitgekristalliseerd hoe de animo zich ontwikkelt en hoe de relatie met andere onderdelen van het nieuwe GLB (conditionaliteit, ecoregeling) gestalte heeft gekregen – een verruiming tot alle bouwland wordt doorgevoerd. Het principe hierbij is: het geld volgt de vogels, dus de uitbreiding start met de meest kansrijke akkervogelgebieden.

Als 'plan B' werkelijkheid wordt, is het gewenst dat een aparte constructie wordt bedacht voor last-minutebeheer van soorten die incidenteel opduiken en die zich al helemaal niet houden aan begrenzings, zoals kwartelkoning, velduil en – wie weet – grauwe gors en ortolaan. ANOG heeft hiermee de afgelopen twee jaar al succesvol geëxperimenteerd (zie ook punt 10a).

3. In het verlengde van punt 2: het is gewenst dat de provincie **selectief ook de graslanden binnen de beheerclusters begrenst**. De oppervlakte grasland is de afgelopen decennia toegenomen. Voor de veldleeuwerik kan intensief gebruikt grasland te midden van bouwland fungeren als 'ecologische val': hij foerageert op het bouwland, gaat broeden in het grasland en overleeft dan vaak het maaien niet. De collectieven willen extra energie steken in een vogelvriendelijk beheer van (een deel van) de aanwezige graslanden, met name door hier contracten te sluiten voor uitstel van het maaien. Daarnaast kan (aangepast) graslandbeheer de betekenis voor soorten als kievit (bijv. grasklaver-randen) en wulp (nestbescherming en kruidenrijk grasland) vergroten. Dit alles is nu niet mogelijk omdat alle grasland buiten de Natuurbeheerplan-begrenzing is gehouden. Een proef van Collectief Midden Groningen bij Ten Boer, waar akkerranden zijn gecombineerd met uitgesteld maai-beheer op de aanpalende graslanden, laat zien dat dit succesvol is. We stellen voor om de volgende criteria te hanteren bij het begrenzen van grasland:
 - Graslanden beslaan – op clusterniveau – maximaal 20% van de begrensde oppervlakte.
 - De doelsoorten (veldleeuwerik, kievit, scholekster en/of wulp) zijn in de nabijheid aanwezig.
 - Intensieve graslanden waar geen zicht is op aangepast maai-beheer (op basis van ingeschatte animo) worden buiten de begrenzing gelaten, zodat alleen percelen worden begrensd waarvan een substantieel deel daadwerkelijk een aangepast maai-regime zal gaan kennen.
4. Het is gewenst dat de provincie de **slaperdijken begrenst als leefgebied droge dooradering**. Er loopt nu een pilotproject (van Landschapsbeheer Groningen, Vogelbescherming en GKA) naar het effect van één keer per jaar maaien en afvoeren, dat veelbelovende tussenresultaten laat zien. Als de eindresultaten dat eind 2022 ook zijn, kunnen de dijken een belangrijke bijdrage leveren de ecologische en landschappelijke kwaliteit van de Groningse akkervogellandschappen.
5. Het beheer wordt (nog) beter op maat gesneden door de **keuze van doelsoorten en maatregelen regio-specifiek te maken**. In de vier deelgebiedsplannen is hiermee al een begin gemaakt door de regionale specialiteiten te benoemen. Vervolgens kunnen ook de maatregelen hierop worden afgestemd. De lijst van doelsoorten in het Natuurbeheerplan hoeft hiervoor in beginsel niet te worden aangepast; hier zijn vooral bij de agrarische collectieven aan zet om hieruit per gebied een selectie te maken en het beheer daarop af te stemmen.
6. **Verhoging van het beheervolume**. De gemiddelde dekkingsgraad aan agrarisch natuurbeheer in de clusters is nu 7%. Daarbij is Westerwolde achterwege gelaten, omdat hier een relatief kleine oppervlakte beheer (leefgebied droge dooradering) is gecontracteerd in een relatief groot cluster – zie hoofdstuk 2. Hoewel de optimalisatieplannen van de agrarische collectieven uitgaan van verhoging van de dekkingsgraad met 'traditionele' ANLb-maatregelen tot 10%, is die norm minder absoluut als we de omslag maken naar akkervogellandschappen van voldoende kwaliteit en er ook meer 'gewasmaatregelen' worden getroffen. Bovendien levert een toename naar 10% in sommige gebieden een groei op die (veel) groter is dan de verwachte animo onder grondgebruikers. Het nieuwe groeimodel ziet er dan als volgt uit:
 - Prioriteit hebben het voorzien van de clusteruitbreidingen met 5% aan 'traditioneel' ANLb en het uitrollen van 600 ha (150 ha per deelgebied) aan nieuwe gewasmaatregelen over de gehele clusteroppervlakte (huidig + nieuw). Dit komt neer op 515 ha aan traditionele maatregelen. Inclusief de 600 ha gewasmaatregelen komt de totale uitbreiding op 1.115 ha (zie de tabel). Dit is de uitbreiding die we in de begroting hebben opgenomen. De clusteruitbreiding volgt dan de beschikbaarheid van extra ANLb-middelen.

- Om de clusters nog robuuster te maken is de volgende stap het verhogen van de dekkingsgraad aan 'traditionele' maatregelen in de oude en nieuwe clusters tot 7,5% (een toename van 0,5% in de oude clusters en 2,5% in de nieuwe). Dit betekent een toename met nog eens 400 ha. Deze uitbreiding is in het vervolg van dit actieplan buiten beschouwing gelaten, maar kan – bij toereikende financiën – na 2030 of zoveel eerder als mogelijk worden gerealiseerd.

Daarnaast streven we naar een substantiële toename van ecologisch beheerd niet-agrarisch groen, met name binnen de beheerclusters: natuurgebieden die mede op akkervogels zijn gericht (zie actiepunt 11) en waterlopen, oevers, bermen, dijken en kaden in beheer van waterschappen en gemeenten (zie actiepunt 12). De ambitie is dat de dekkingsgraad binnen de clusters daarmee op minimaal 15% komt.

De wensen voor het Natuurbeheerplan op een rij:

- Verschillende actiepunten hebben betrekking op het provinciale Natuurbeheerplan (NBP), onder meer waar het gaat om verruiming van de begrenzing. De gewenste wijzigingen in het NBP zetten we hier op een rij. Omdat de provincie via het NBP stuurt op de kwaliteit van het beheer, laten we ook zien hoe we de kwaliteit willen (blijven) waarborgen.
- We vragen de provincie om niet langer op kwaliteit te sturen via de leefgebiedenbegrenzing, maar door het hanteren van solide kwaliteitseisen aan de beheerclusters. Geen blanco cheque dus, maar om een doordachte verruiming die past bij een meer landschappelijke insteek en die een groter deel van de akkervogelpopulaties bedient. Het Natuurbeheerplan bevat al een aantal kwaliteitscriteria. De collectieven voegen hier in hun beheerplannen nog criteria aan toe (zie punt 2 in deze paragraaf), waardoor de doelmatigheid van het beheer 'aan de voorkant' nog beter is gewaarborgd. In beginsel kan vervolgens alle bouwland als 'open akker' worden begrensd – dat heeft de eerste voorkeur. Tweede voorkeur is een gefaseerde verruiming die de uitbreiding van de clusters volgt om ten slotte – als duidelijk is of de aanpak kansrijk is, ook met het oog op het nieuwe GLB – alsnog alle bouwland te begrenzen.
- Voor de kwartelkoning en andere incidentele broeders komt er ook buiten de begrenzing een mogelijkheid van last-minutebeheer (uitstel van oogstdata), betaald uit een apart (extra) last-minute budget. Dit speelt vooral in het Oldambt.
- Een beheerde rand is in beginsel 9 m breed, maar hierop zijn twee uitzonderingen mogelijk:
- Ligt de rand langs een waterloop en ligt aan de overzijde daarvan ook een beheerde rand waardoor er sprake is van een ecologische eenheid, dan mogen beide randen 6 m breed zijn (net zoals nu in Drenthe al mogelijk is).
- Ten behoeve van de waterkwaliteit zullen bufferstroken van 2 à 3 m worden aangelegd (conditionaliteit, Nitraatrichtlijn). Deze kunnen vanuit het ANLb worden opgeplust, zowel qua breedte (3 à 4 m) als qua beheer tot een maximum (op bedrijfsniveau) van 20% van het totaal beheerde areaal.
- Voor veldleeuwerik, Kievit, scholekster en wulp worden selectief ook graslanden begrensd, tot een maximum van 20% van de totaal begrensde oppervlakte per cluster. Er worden alleen kansrijke graslanden begrensd, waarop de doelsoorten aanwezig zijn en waar zicht is op een substantiële oppervlakte aangepast maaibeheer.
- De provincie begrenst de slaperdijken als leefgebied droge dooradering.

Beoogde groei van het akkervogelbeheer tussen 2021 en 2030 (in hectares)

Deelgebied	‘Traditionele’ ANLb-pakketten			Nieuwe gewasmaatregelen	Totale toename
	Oppervlakte 2021	Streefgetal 2030	Beoogde groei		
Noordelijke kleischil	271	396	125	150	275
Oldambt	364	534	170	150	320
Veenkoloniën + Duurswold	331	521	190	150	340
Westerwolde	30	60	30	150	180
Totaal	996	1.511	515	600	1.115

7. **Verbreding van het agrarisch natuurbeheer met ‘gewaspakketten’.** Een bestaand voorbeeld is het relatief nieuwe pakket vogelvriendelijk graan, een semi-productieve maatregel met dunner gezaaid graan (beperking van de hoeveelheid zaaizaad per ha en vergroting van de zaaiafstand tot minimaal 20 cm), beperkingen aan het gebruik van insecticiden (niet) en herbiciden (selectief) en het laten staan van graanstoppel. Het is gewenst hiervan varianten toe te voegen voor gewassen waarvan bekend is dat ze een positieve relatie hebben met akkervogels, zoals:

- Luzerne en andere vlinderbloemigen zoals veldbonen en voorjaarserwten (veldleeuwerik, kwartel, kiekendieven). Voor luzerne is een aangepast maaischema nodig dat inspeelt op de broedcyclus van de veldleeuwerik, voor veldbonen en erwten is waarschijnlijk geen speciaal beheerregime nodig. Luzerne maakt ook onderdeel uit van het bestaande ANLb-pakket vogelakker, maar daar gaat het om stroken luzerne afgewisseld met stroken natuurbraak.
- Gras-klavermengsels (ook bij veehouders) met een aangepast maaischema ten behoeve van de veldleeuwerik. Een proef met deze mengsels in het kader van de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw in het Oldambt wijst uit dat deze mengsels ook helpen bij het terugdringen van veronkruiding met duist (zie ook punt 10f).
- Koolzaad (blauwborst). Voor een optimaal vogelresultaat is het gewenst dat de stoppel langer dan gebruikelijk (acht weken) blijft staan.

Ook mengteelten zijn mogelijk, zoals veldbonen met zomerkoolzaad of met zomergranen. Daarnaast kunnen ook meer traditionele gewassen wellicht voordelen bieden voor vogels (denk aan boekweit, karwij, hennep, blauw maanzaad, vlas), maar dit moet eerst beter worden onderzocht in zowel ecologische als bedrijfseconomische zin (zie ook § 3.4). Dat geldt ook voor strokenteelt, waarvan natuurvriendelijke vormen kunnen worden 'opgeplust' vanuit het ANLb.

De afgelopen decennia is de oppervlakte aan granen, koolzaad en vlinderbloemigen afgenomen ten gunste van gras, maïs, pootaardappelen en uien. Er zijn dus financiële stimulansen nodig om deze lager salderende gewassen te stimuleren. Hier kan het ANLb inhaken op de ecoregeling die in 2023 (inwerkingtreding nieuwe GLB) van kracht wordt. De ecoregeling stimuleert onder meer rustgewassen (zoals granen en koolzaad) en eiwitgewassen (zoals luzerne, veldbonen en erwten). Daar waar een specifiek beheerregime nodig is voor akkervogels (zoals bij luzerne, gras-klavermengsels en koolzaad), kan het ANLb de extra inspanningen en/of opbrengstderving vergoeden.

Het is gewenst dat de provincie en de collectieven de ontwikkeling van zulke pakketten voortvarend ter hand nemen, zodat ze bij voorkeur al kunnen worden opgenomen in het Natuurbeheerplan 2023. Extra voordeel van opname van gewaspakketten in het ANLb is dat de collectieven dan ook kunnen sturen op een optimale situering van deze pakketten, een vorm van sturing waarin de ecoregeling niet voorziet. In de GLB-pilot *Doelgericht ANLb*, waarin ook ANOG deelneemt, wordt de komende twee jaar geëxperimenteerd met een nieuwe, nog sterker gebiedsgerichte aanpak waarin dit een plek kan krijgen.

We zetten voorzichtig in op een groei met 600 ha, en wel 150 ha gelijkelijk verdeeld over de vier deelgebieden. Om dit te realiseren moeten ook twee andere knelpunten worden opgelost:

- De mechanisatie voor de teelt en oogst van de beoogde gewassen is lang niet altijd (meer) aanwezig.
- De afzetmogelijkheden zijn vooralsnog beperkt. De groenvoerdrogerij in het Oldambt, die daar nu de luzerne afneemt, heeft een beperkte verwerkingscapaciteit. Voor andere gewassen, zoals veldbonen, is op dit moment helemaal geen afzet en dus ook geen marktprijs.

Het is gewenst dat wordt ingezet op het oplossen van deze belemmeringen. Wellicht kan de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw hierin mede voorzien. Daarnaast is het gewenst om de resultaten van de gewaspakketten zorgvuldig te monitoren.

8. **Maximaliseren van de synergie en minimaliseren van averechtse effecten van het nieuwe GLB en het 7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn op het ANLb.** Naast het bevorderen van specifieke gewassen biedt het nieuwe GLB ook andere kansen voor synergie met het ANLb. Voorbeeld daarvan is de verplichting tot 4% niet-productieve oppervlakte op bouwland in de verzwaarde conditionaliteit. Deze kan bijvoorbeeld worden ingevuld met akkerranden. Als de productiedervingscomponent van de randen voortaan uit de conditionaliteit kan worden betaald, hoeven vanuit het ANLb alleen de kosten van actief beheer (inzaaien, maaien en afvoeren) te worden betaald, waardoor de benodigde ANLb-vergoeding substantieel (in de orde van 75%) afneemt en er veel meer hectares kunnen worden bediend. Ook in dit geval biedt het ANLb dus pluspakketten bovenop andere onderdelen van het GLB. Het is gewenst om deze kansen voor synergie voortvarend uit te werken en zo snel mogelijk op te nemen in het Natuurbeheerplan.

Het omgekeerde (verdringing van bestaand beheer) is echter ook mogelijk, en wel op twee manieren:

- De conditionaliteit bevat de voorwaarde van 3 m brede bufferstroken langs water, het voorstel voor het 7^e Actieprogramma bevat een wettelijke verplichting tot 2 – 5 m brede bufferstroken. Het gevolg hiervan kan zijn dat ANLb-deelnemers hun 9 m brede akkervogelranden gaan inruilen voor smalle bufferstroken, zeker als er niet meer wordt betaald voor een groter aantal meters dan nu het geval is.

- Het voorstel voor het 7^e Actieprogramma vereist het opnemen van rustgewassen in de rotatie. Hierdoor kan concurrentie ontstaan met wintervoedselveldjes of vogelakkers, die immers ook (deels) uit rustgewassen bestaan.

BoerenNatuur, de landelijke vereniging van agrarische collectieven, stelt voor om in beide gevallen een uitzondering te maken voor bedrijven die via het ANLb bijdragen aan de doelen van de Nitraatrichtlijn. En om randenbeheer extra aantrekkelijk te maken door de mogelijkheid te benutten van hogere vergoedingen voor niet-productieve elementen; de EU-Verordening staat toe dat hiervoor wordt afgeweken van de stelregel dat alleen productiederving en/of extra arbeid mag worden gecompenseerd. Het is wenselijk dat zoveel mogelijk partijen zich sterk maken voor het minimaliseren van averechtse effecten op de ANLb-deelname.

9. Gezien de ontwikkelingen rond conditionaliteit, ecoregeling en 7^e Actieprogramma is de eerste stap: **behoud van het huidige beheervolume**. Daarom is het belangrijk om deelname aan het ANLb zo aantrekkelijk mogelijk te maken. Naast een goede invulling van conditionaliteit en Actieprogramma kan dat door de vergoedingen voor het 'traditionele' ANLb (randen, vogelakkers en wintervoedselveldjes) te verhogen. Nieuwe saldoberekeningen, die ook voor de ecoregeling zijn gebruikt, wijzen uit dat de akkerbouwsaldi inmiddels hoger liggen dan de grondslagen die voor het ANLb zijn gebruikt, zeker voor de Noordelijke klei. Juist hier, met relatief veel pootaardappelteelt, is het onzeker hoe de grondgebruikers straks gaan kiezen en is het gewenst om akkerbouwers sterker te 'verleiden' voor het ANLb. En ten derde wijst een recente WUR-studie erop dat de Europese Commissie voor niet-productieve elementen toestaat dat in gunstige zin wordt afgeweken van het principe dat de vergoeding louter compenserend mag zijn. Inmiddels is een landelijke tariefaanpassing van het ANLb in de maak. Vooruitlopend daarop hebben we in de begroting bij het actieplan gerekend met een verhoging van de gemiddelde hectarevergoeding met € 500,- per jaar (van € 2.500,- naar € 3.000,-), althans voor de 'traditionele' ANLb-maatregelen (dus excl. gewaspakketten). Daar staat tegenover dat de conditionaliteit en de ecoregeling wellicht kunnen voorzien in een deel van vergoeding voor niet-productieve elementen, maar het is nog ongewis hoe dat gaat uitpakken. In de deelgebiedsplannen rekenen we met een gemiddelde hectarevergoeding van € 2.750,- voor zandgrond en € 3.250,- voor kleigrond. Om deze verhoging niet ten koste te laten gaan van het nu gecontracteerde areaal, roepen we de provincie op om deze verhoging gepaard te laten gaan van extra ANLb-budget.
10. **Verbeteren van de kwaliteit van het bestaande agrarisch natuurbeheer**, en wel langs verschillende sporen:
 - a. Introductie van de mogelijkheid tot 'last minute beheer' op bouwland door dit beheer (dat we onder de naam 'kuikenvelden' kennen uit het weidevogelbeheer) toe te voegen aan de maatregelen onder het leefgebied 'open akker'. Anders dan bij weidevogels is het bij veel akkervogels tevoren niet goed te voorspellen waar ze gaan broeden. Het beheer bestaat uit het ad hoc uitstellen van de oogstdatum in (met name) luzerne of graan op een afgebakend deel van het perceel waar de soort broedend is gesignaleerd. Hiervoor is een nieuw pakket nodig, waarmee ANOG in 2019 en 2020 al met succes heeft geoefend voor de kwartelkoning. Daarnaast kan last-minutebeheer zinvol zijn voor bijv. wulp, kiekendief, velduil en – optimistisch gedacht – voor grauwe gors en ortolaan. Voor bescherming onder het ANLb moet om te beginnen de begrenzing aanzienlijk worden verruimd. Bovendien knelt hier de ANLb-regel dat uiterlijk 15 mei (te vroeg voor late broeders) moet worden gemeld waar het beheer ligt. Omdat het bovendien lastig is om een budgetreservering te maken (het gaat om incidentele broeders), kan de oplossing hier ook liggen in een regeling buiten het ANLb om (bijvoorbeeld uit het provinciale budget 'Projecten Biodiversiteit').
 - b. Verbeterde toepassing van het pakket vogelakker: een kritischer toets op de situering van de maatregel, de benodigde omvang van de vogelakker (er worden nu soms forse oppervlakten aangemeld), een uitgekiender maairegime voor het luzernedeel (bijv. gefaseerd maaien, zodat de

vogelakker zo lang mogelijk aantrekkelijk blijft voor vogels), maaien met de weidebloter in plaats van de klepelmaaier, gebruik van akoestische wildredders (zie hierna) en evaluatie van de gewenste verhouding tussen het pakket vogelakker en andere ANLb-pakketten (gezien de grote animo voor vogelakkers op bijv. het Hogeland). Het OBN-Deskundigenteam Cultuurlandschap buigt zich momenteel over succesvolle vogelakkers.

- c. Verbeterde toepassing van het pakket vogelgraan, en wel door de afspraken hierover op bedrijfs- in plaats van perceelsniveau te maken, zodat het met het bouwplan kan meerouleren en daardoor makkelijker inpasbaar is.
- d. Er is op dit moment een strikte scheiding tussen randen van 9 m voor akkervogels en randen van 3 m voor de waterkwaliteit (bufferzones). Gezien de verwachte concurrentie tussen 9 m-randen en smallere randen (zie punt 8) stellen we voor om op de 9 m-regel twee uitzonderingen mogelijk te maken:
 - Randen van 6 m breed zijn toegestaan als deze aan weerszijden van een ecologisch beheerde waterloop liggen. Combinaties met de 'blauwe dooradering' kunnen in delen van Groningen (bijv. in de Veenkoloniën) ecologisch zeer kansrijk zijn. In de Drentse Veenkoloniën zijn zulke 6 m-randen op dit moment al mogelijk.
 - Bufferzones van 3 à 4 m breed die in het kader van de conditionaliteit en/of de Nitraatrichtlijn in acht worden genomen, kunnen vanuit het ANLb tegen relatief lage kosten worden 'opgeplust' met ecologisch beheer. Deze randen zullen beperkte betekenis hebben voor akkervogels (bij geschikte mengsels wel als foerageergebied), maar zijn zeer zinvol voor de biodiversiteit in bredere zin. We stellen voor dat zulke randen op bedrijfsniveau maximaal 20% van het totale ANLb-areaal mogen uitmaken.
- e. De winter over laten staan van graanstoppel in combinatie met inzaai van een groenbemester voor de veldleeuwerik (een maatregel op bedrijfsniveau). Het is dan van belang dat de groenbemester geen 'startbemesting' krijgt om het gewas laag en ijl te houden voor de veldleeuwerik.

- f. Terugdringen van de hoge onkruiddruk in akkerranden. Dat is niet alleen gunstig voor de akkerbouwer, maar ook voor de meeste vogels – de soortensamenstelling wordt immers teruggebracht naar hoe hij is bedoeld. Hiervoor zijn twee oplossingen:
 - ANOG en CMG willen – in overleg met de deelnemers – de beheereenheden om de paar jaar verplaatsen. De begrenzing van het leefgebied open akker maakt het soms (op bedrijven waar slechts een deel van het areaal is begrensd) echter lastig om beheereenheden te verplaatsen. Ook hiervoor kan verruiming van de begrenzing dus uitkomst bieden.
 - De NVWA staat maaien van de randen pas na 15 augustus toe, maar dat is veel te laat voor een adequate onkruidbestrijding. We stellen voor om die datum te vervroegen naar 15 juli, behalve voor plekken waar patrijzen broeden.
- g. Inzet van akoestische wildredders: kleine apparaatjes, te monteren op het gebruikte materieel, die met een sterk geluid vogels en andere dieren verontrusten. ANLb-deelnemers met kruidenrijke akkers moeten deze nu verplicht gebruiken bij het maaien om te voorkomen dat vogels en hun jongen sneuvelen. Dit is zinvol voor onder andere kwartelkoning, kwartel en fazant. Het is gewenst ze ook beschikbaar te stellen aan niet-deelnemers om ze te gebruiken bij de oogst van graan, het maaien van gras en het persen van stro.

11. **Verhogen van de betekenis van natuurgebieden voor akkervogels** en een **betere afstemming met het beheer in het aanpalende landbouwgebied**. Concrete mogelijkheden in de verschillende deelgebieden:

- a. Verhoging van de kwaliteit van de buitendijkse kwelders. Hier werkt Het Groninger Landschap (HGL) al aan een kwelderherstelplan, met meer variatie in beheer en verminderen van de ganzendruk. De betekenis van de kwelders voor de binnendijkse gronden kan hierdoor belangrijk toenemen, vooral voor een soort als de scholekster, die nu langzaam afneemt.
- b. Verhoging van de kwaliteit van de slaperdijken in de Noordelijke kleischil door extensivering van het beheer en aanplant van extra struweel. HGL heeft al een ontwikkelingsbeheer naar het natuurdoeltype 'bloemdijk' ingezet voor de slaperdijk in de Klutenplas (mede in het kader van het project 'Bloemrijke dijken' van Landschapsbeheer Groningen). Daarnaast wil HGL dit beheertype uitbreiden naar de overige dijken. Dit vereist aanpassing van het Natuurbeheerplan. De eerste resultaten van het proefproject met ecologisch beheerde slaperdijken (zie punt 4) zijn veelbelovend.
- c. Verhoging van de (botanische) kwaliteit van de zeedijk. HGL is hierover in overleg met het waterschap.
- d. In het Oldambt kan de betekenis voor struweelbroeders van een Staatsbosbeheer-akker bij Finsterwolde aanzienlijk worden vergroot door aanplant van struweel en opdeling van het perceel in meerdere kleine percelen, zodat een kleinschalige enclave in een overigens grootschalig landschap ontstaat.
- e. In de Veenkoloniën en Duurswold komen landschapselementen zoals ruilverkavelingsbosjes voor die kansrijk zijn voor akkervogelbeheer. Ook in en rond een groter natuurgebied zoals het Roegwold (SBB) kan het beheer op nog beter worden afgestemd op akkervogels. Omgekeerd kan agrarisch natuurbeheer hier de betekenis van het natuurgebied versterken.
- f. In Westerwolde wil Natuurmonumenten op selecte locaties keverbanken en zandpaden aanleggen voor akkervogels. Ook wordt gekeken naar 'verdichting' van het landschap en specifiek beheer voor de zomertortel, die hier nog in lage dichtheden aanwezig is.

De terreinbeheerders benutten de komende jaren deze mogelijkheden. Enkele daarvan (zoals aanplant van struweel) vereisen aanvullende financiering van de provincie. Ook kijken zij samen met de agrarische collectieven of het agrarisch natuurbeheer beter kan aansluiten op het beheer in de natuurgebieden.

12. **Een vogelvriendelijker beheer van 'publiek groen'** (schouwpaden, sloten, oevers, bermen, dijken en kaden in beheer bij waterschappen en gemeenten, spoortaluds in beheer bij Prorail, zeedijken en wegtaluds in beheer bij Rijkswaterstaat). Een natuurgerichter maai- en beweidingsbeheer kan het areaal geschikt broedbiotoop voor akkervogels vergroten, evenals (via toename van de insecten- en muizenstand) de

foerageermogelijkheden. Er zijn al diverse initiatieven, maar er liggen ook nog belangrijke kansen voor uitbreiding. Al genoemd zijn de activiteiten rond de zeedijk en de slaperdijken in Noord waarbij ook de terreinbeheerders betrokken zijn. Met ruim 6.000 km waterlopen en 1.375 km aan dijken en kaden (in hun volledige werkgebieden, die groter zijn dan onze vier deelgebieden) hebben de waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's een belangrijk potentieel voor vergroening. Hunze en Aa's past al ecologisch beheer toe op (afhankelijk van het gebied) 70 à 80% van de waterlopen in eigen beheer, Noorderzijlvest is hierin nog wat minder ver. In de Veenkoloniën wordt een belangrijk deel van de (weg)sloten beheerd door de gemeente, waarvan een groot deel nog op de traditionele wijze. Ook bij het ecologisch bermbeheer kunnen de gemeenten nog forse vooruitgang boeken. Verkennende gesprekken met gemeenten (Stadskanaal, Oldambt, Eems-Delta) wijzen uit dat er – vooral om financiële redenen – nog weinig ecologisch beheer plaatsvindt, maar dat er wel veel animo is en behoefte aan kennisuitwisseling. Op dit moment wordt gewerkt aan een provinciale kaart met alle gemeentelijke beheerelementen. Die kan vervolgens ook de basis zijn voor afstemming en sterkere synergie tussen agrarisch en niet-agrarisch groen. Een regionaal beheerdersoverleg kan daarbij helpen, en kan tegelijk voorzien in de behoefte aan kennisuitwisseling (zie ook § 3.6). Het is gewenst dat de genoemde overheden de kansen voortvarend benutten, bij voorkeur in overleg met de agrarische collectieven.

In het kort:

- Het agrarisch natuurbeheer wordt sterker dan nu ingestoken op landschapsschaal. De agrarische collectieven breiden daartoe het aantal beheerclusters uit en verhogen het beheervolume. In 2030 is er ruim 1.500 ha aan 'traditionele' ANLb-maatregelen gecontracteerd, een toename van 50%, door de extra clusteroppervlakte met 5% beheer te voorzien. Daarnaast is verspreid over alle clusters 600 ha aan nieuwe gewaspakketten (voor bijv. vlinderbloemigen en koolzaad) gecontracteerd – een beheertotaal van ruim 2.100 ha dus. In kansrijke delen van het graslandareaal vindt uitgesteld maaibeheer plaats voor bijvoorbeeld veldleeuwerik, Kievit en wulp.
- Uitbreiding van het beheerde areaal is alleen mogelijk als het beheer financieel aantrekkelijker wordt gemaakt – de gehanteerde vergoedingen zijn niet meer actueel. Verhogen van de vergoeding is cruciaal om de huidige animo te behouden. Vooruitlopend op de landelijke tariefaanpassing in 2022 hebben we bij de budgetberekeningen gerekend met een stijging met € 500,- per ha (van gemiddeld € 2.500,- naar € 3.000,-) voor randenbeheer, vogelakkers en wintervoedsel. Om deze verhoging niet ten koste te laten gaan van het nu gecontracteerde areaal, roepen we de provincie op om deze verhoging gepaard te laten gaan van extra ANLb-budget.
- De provincie wordt gevraagd deze nieuwe insteek te faciliteren door de leefgebiedenbegrenzing te verruimen, ook graslanden binnen de begrenzing te betrekken, bestaande ANLb-maatregelen te optimaliseren en de ontwikkeling en introductie van nieuwe ANLb-maatregelen te faciliteren. Door uitbreiding van de kwaliteitscriteria voor de beheerclusters kan – bij voorkeur al in 2023, of anders in fasen – alle bouwland als 'open akker' worden begrensd.
- Bij het introduceren van nieuwe ANLb-maatregelen wordt afstemming gezocht met andere onderdelen van het GLB, met name met de nieuwe ecoregeling, door 'pluspakketten' te ontwikkelen die voor een deel van hun financiering gebruik kunnen maken van maatregelen in de conditionaliteit en de ecoregeling.
- Terreinbeherende organisaties, waterschappen en gemeenten optimaliseren het beheer van hun eigendommen met het oog op akkervogels en stemmen het beheer (al dan niet via regionale beheerdersoverleggen) beter af met het omliggende beheer. Streven is een substantiële toename van ecologisch beheerd niet-agrarisch groen, primair binnen de beheerclusters, zodat daar tezamen met het ANLb een dekkingsgraad van minimaal 15% ontstaat.

4.3 Predatoren en ganzen

Predatie

Predatie is een natuurlijk fenomeen, dat echter een dominante factor kan worden in uitdunnende populaties. Dit is wat er bekend is over het effect van predatie op akkervogels:

- Voor de akkervogels die ook weidevogel zijn (de drie steltlopers: Kievit, scholekster en wulp) is bekend dat predatie een belangrijke rol kan spelen. Voor weidevogels is veel meer predatieonderzoek gedaan dan voor akkervogels.
- Voor de patrijs en andere hoenderachtigen (kwartel, kwartelkoning) blijkt uit buitenlands onderzoek (Engeland, Duitsland) dat predatie een rol speelt. Volgens de Britse vogelbescherming (RSPB) is predatie zelfs de belangrijkste verliesoorzaak onder volwassen kwartelkoningen.
- Voor de zangvogels onder de akkervogels lijkt predatie geen grote rol te spelen.
- De roofvogels onder de akkervogels (kiekendieven, velduil) prederen zelf op zangvogels en op kuikens van grotere vogels, soms vooral bij gebrek aan muizen. Omdat de nesten van roofvogels tegen werkzaamheden worden beschermd, komt predatie door grondpredatoren weinig voor.

Vanuit de ervaringskennis van betrokkenen bij het akkervogelbeheer lijken met name vos, kraai, steenmarter en (verwilderde) katten een rol te spelen. Voor de eerste drie soorten biedt het Faunabeheerplan Groningen 2019-2024 mogelijkheden voor aantalsregulatie. Daarvan wordt ook gebruik gemaakt, zij het nogal versnipperd.

De partijen van dit actieplan denken verschillend over het nut van predatorenbeheer. Aanvullend onderzoek lijkt hierop geen nieuw licht te kunnen werpen: van patrijs en steltlopers is bekend dat predatie een (soms belangrijke) rol kan spelen, voor de zangvogels lijkt predatie geen factor van betekenis. Ook over het doorlopen van een 'beslisboom' zoals die Sovon die heeft ontwikkeld voor het weidevogelbeheer wordt verschillend gedacht: sommigen vinden dat eerst de landschappelijke kwaliteit moet worden verbeterd voordat tot predatorbeheer wordt overgegaan, anderen zijn voor een tweesporenbeleid: werken aan landschappelijke verbetering, maar tegelijk het predatorbeheer intensiveren om geen kostbare tijd verloren te laten gaan. In dit spanningsveld zijn de volgende stappen in ieder geval nuttig:

1. De meest betrokken partijen gaan om tafel om zo snel mogelijk alle bestaande informatie te verzamelen en analyseren met betrekking tot:
 - De lokale aanwezigheid van predatoren en de rol van predatie in de verschillende regio's. Daarbij worden bijvoorbeeld de gegevens uit het Faunaregistratiesysteem (FRS) van de provincie betrokken.
 - De lopende acties op het gebied van predatorenbeheer, zodat op lokaal niveau helder is wat er binnen de kaders van het Faunabeheerplan al gebeurt en door wie. Daarbij gaat het om zowel boerenland als natuurgebieden. Ook hierbij kunnen de FRS-gegevens helpen.

Geen uitgebreid onderzoek dus, maar een snelle inventarisatie.

2. Op basis hiervan: besluiten of en waar de bestaande predatiemaatregelen aanvulling, intensivering en/of uitbreiding behoeven en waar extra onderzoeks- en monitoringsinspanningen nodig zijn.
3. De inzichten en extra acties kunnen worden neergelegd in een predatiebeheerplan.

Ganzen

Ook voor het effect van de groeiende ganzenpopulaties geldt dat er weinig 'harde' gegevens zijn over de effecten op akkervogels. Wel is er ervaringskennis, die duidt op twee effecten: concurrentie om voedsel (met name in de winter, als ganzen mee-eten van wintervoedselveldjes voor akkervogels) en concurrentie om broedbiotoop

(vooral door overzomerende ganzen) voor de groundbroeders onder de akkervogels. De aantallen overzomerende inheemse ganzen (met name brandgans en grauwe gans) zijn de afgelopen decennia sterk toegenomen. Dat geldt ook voor exoten zoals de Canadese en de nijlgans. De toename van ganzen speelt in grote delen van de Groninger akkerbouw: langs de gehele Waddenkust, rondom de Dollard, bij het Oldambtmeer en het Hondshalstermeer, bij de zandwinning van Sellingerbeetse, bij Pekela en Slochteren.

Uitgangspunt voor het ganzenbeheer is nog steeds het Groninger Ganzenakkoord van 2014, dat ook de basis is voor het ganzenhoofdstuk in het Faunabeheerplan 2019-2024. Op basis daarvan is het bejagen en verjagen van een aantal soorten toegestaan. Het is op dit moment niet voldoende duidelijk of dat de inspanningen vanuit het Ganzenakkoord voldoende resultaat hebben en of er reden is om het faunabeleid aan te passen ter wille van akkervogels. Bovendien is een nieuw Ganzenakkoord in de maak, waarin nieuwe afspraken zijn gemaakt over schadebestrijding en populatiereductie. Wellicht biedt dit akkoord al voldoende basis om eventuele concurrentie met akkervogels te verminderen. Daarom zijn de gewenste acties vrijwel gelijk aan die voor predatoren:

1. Bundelen en analyseren van de huidige inspanningen op het gebied van ganzenbeheer in akkervogelgebieden (wie doet wat en op welke plek?) en over de mogelijke concurrentie met akkervogels. Opnieuw: niet in de vorm van uitgebreid onderzoek, maar van een snelle inventarisatie.
2. Op basis van de resultaten wordt bezien of de bestaande inspanningen moeten worden geïntensiveerd, of het nieuwe Ganzenakkoord en het provinciale faunabeleid daarvoor voldoende ruimte bieden en of nader onderzoek nodig is.

In het kort:

- De meest betrokken partijen (collectieven, TBO's, WBE's) gaan snel om tafel om de bestaande kennis van predatoren, ganzen en hun effecten op akkervogels te bundelen en te analyseren. Dat geldt ook voor de huidige inspanningen in het kader van het Faunabeheerplan, c.q. het Groninger Ganzenakkoord.
- Op basis daarvan wordt besloten of er aanleiding is voor intensivering of vernieuwing van de inspanningen, voor aanvullend onderzoek en/of voor aanpassing van het Faunabeheerplan. Voor predatoren worden de inzichten en acties vastgelegd in een predatiebeheerplan.

4.4 Kennis en monitoring

Daar waar weidevogels behoren tot één van de best onderzochte soortgroepen van Nederland, kent het akkervogelbeheer nogal wat kennislacunes – in de voorgaande paragrafen kwam dit al enkele malen naar voren. Dit actieplan wil daarom ook een aanzet geven tot een **kennisagenda voor het akkervogelbeheer**. De volledige kennisagenda zal later worden uitgewerkt, maar het is gewenst dat hij in ieder geval de volgende ingrediënten bevat:

1. Er is behoefte aan een lange-termijnanalyse van de **gevolgen van belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen** en van **ontwikkelingen in de landbouw** zelf voor akkervogels. Welke kansen en bedreigingen bieden bijvoorbeeld de energietransitie, de eiwittransitie, het klimaatbeleid en de veranderende CO₂-markt voor akkervogels? Welke 'autonome ontwikkelingen' in de landbouw zijn relevant? Zo gaat de RUG in 2022 onderzoek doen naar de reactie van akkervogels op verschillend ingerichte

zonneparken en de WUR naar de effecten van eiwitgewassen en strokenteelt op de veldleeuwerik. In combinatie met het Vogelbeschermingsproject over de optimale inrichting van akkervogellandschappen kunnen deze studies aanknopingspunten bieden om de schade te beperken, c.q. verbeteringen door te voeren.

2. Op een iets minder hoog abstractieniveau: hoe kunnen de **veranderingen in het GLB** (strengere eisen aan de basispremie, introductie ecoregeling, bredere doelstelling ANLb) en het **7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn** ten goede komen aan akkervogels? In dit actieplan is daarop al een voorschot genomen (zie § 4.2), maar het is gewenst dat de keuzes die akkerbouwers de komende jaren gaan maken, zorgvuldig worden gevolgd, zodat de tussentijdse evaluatie van het GLB rond 2025 mede kan worden gevoed met Groninger bevindingen.
3. En nog iets verder inzoomend: welke **gewassen** zijn – al dan niet met een natuurgericht beheer – kansrijk voor akkervogels? In § 4.2 spraken we al van granen, koolzaad en diverse vlinderbloemigen, waarvan het zaak is de effecten goed te monitoren. Daarnaast kunnen wellicht ook andere, meer traditionele gewassen voordelen bieden voor vogels (denk aan boekweit, karwij, hennep, blauw maanzaad, vlas), maar dit moet eerst beter worden onderzocht. Voor sommige gewassen (zoals boekweit) gebeurt dit momenteel al door RUG en GKA op de Westeresch in Westerwolde.
4. Het is van groot belang dat de **doorgevoerde vernieuwingen in beheer** (§ 4.2), en met name de nieuwe gewaspakketten, worden vergezeld van monitoring/onderzoek (uitgebreider dan via de MAS-tellingen) om de effecten te bepalen.
5. Van lang niet alle soorten hebben we **afdoende inzicht in het effect van de Groningse maatregelen op hun broed- en/of overwinteringssucces**. Dat geldt bijvoorbeeld voor de veldleeuwerik: lossen de voorgestelde maatregelen het ‘graslandprobleem’ op, wat zijn de effecten van vogelgraan, wat is de bijdrage van vogelakkers aan de voedselvoorziening in zomer en winter, kunnen vogelakkers voor zowel veldleeuwerik als kiekendief worden ingezet? Daarnaast kan de verspreiding van de patrijs beter worden onderzocht om gerichtere maatregelen te kunnen treffen. Ook is het zinvol om te achterhalen wat het resultaat is van maatregelen voor de Kievit in een bouwlandcontext: kan de bescherming verder worden verbeterd? De definitieve kennisagenda zal ongetwijfeld nog meer soortspecifieke vragen bevatten.
6. Er is geen volledig overzicht van de mogelijkheden om de **betekenis van natuurgebieden en ‘publiek groen’** (van waterschappen en gemeenten) voor akkervogels te vergroten. Dit actieplan bevat daarvan slechts incidentele voorbeelden. Het is gewenst om hiervan een meer omvattende inventarisatie te maken.
7. Uit het bundelen en analyseren van gegevens over predatoren, ganzen en de huidige inspanningen voor populatiebeheer kan de wens voortkomen voor aanvullend onderzoek naar de **rol van predatoren en ganzen** op de vestiging en overleving van akkervogels – zie ook § 4.3. Hierbij worden bij voorkeur ook de gegevens betrokken uit het Faunaregistratiesysteem (FRS). Daarbij spelen ook vragen als: past het predatieprotocol (beslisboom) zoals dat in 2019 voor weidevogels is vastgesteld, ook voor akkervogels? Is het wenselijk een experiment op te zetten zoals dat van HGL en Collectief Groningen West (gericht op weidevogels)?
8. Welke verbeteringen zijn er mogelijk in de **monitoring van akkervogels**, zeker gezien de beoogde verruiming van de begrenzing en van het aantal beheervormen? Meer specifiek:
 - a. Nu we het doelbereik van het actieplan mede willen koppelen aan het Meetnet Agrarische Soorten (MAS): is het aantal en de situering van de MAS-telpunten voor verbetering vatbaar? Momenteel wordt de ligging MAS-telpunten voor weidevogels geëvalueerd. Het is gewenst om dit ook voor akkervogels te doen, zeker als er ruimere gebieden worden begrensd voor toepassing van het ANLb.

- b. Ook de beheermonitoring (door de collectieven) zal moeten worden voortgezet en geïntensiveerd, zodat de ervaringen in de jaren daarop kunnen worden verwerkt ('lerend beheren'). Zowel continuering als uitbreiding behoeven aanvullende financiering. De collectieven willen hierbij bovendien graag moderne technieken zoals drones inzetten voor het opsporen van legsels en kuikens. Hiermee zijn in het weidevogelbeheer inmiddels goede ervaringen.
- c. Hoe kunnen de diverse monitoringgegevens (van provincie, collectieven en TBO's) worden samengebracht en publiek toegankelijk worden gemaakt? In beginsel gaat de Staat van Groningen functioneren als 'gegevensportaal' waarin de monitoringsgegevens samenkomen. En hoe kansrijk is een provinciaal of regionaal beheerdersoverleg waarin het beheer wordt afgestemd en kennis wordt uitgewisseld?
- d. Welke andere typen van structurele monitoring (dan vogels) zijn zinvol? Bijv. van onkruidontwikkeling, van grondgebruik etc.? ANOG heeft een voorstel opgesteld voor een meerjarig project (2022-2025) over onkruidbeheersing en schadelijke bodembiodiversiteit bij akkerrandenbeheer op kleigrond.

De partijen van het actieplan zullen de kennisagenda verder aanvullen en verfijnen en daarin ook een prioritering aanbrengen.

In het kort:

- We vragen de provincie om onderzoek te faciliteren naar de betekenis van belangrijke maatschappelijke transitie (energie, eiwit, klimaat) voor akkervogels, naar de synergie met andere onderdelen van het nieuwe GLB, naar de rol van predatoren en ganzen, naar de betekenis van vogelvriendelijke gewassen en naar een aantal ecologische kennislacunes.
- De monitoring door provincie, collectieven en TBO's wordt zo mogelijk beter gestroomlijnd en de toegankelijkheid van de gegevens wordt verbeterd. Verkend wordt of ook andere aspecten die voor akkervogels relevant zijn (grondgebruik, kruidenrijkdom, bodemleven) beter kunnen worden gemonitord. Daarnaast versterken de beheerders, samen met de provincie, hun overleg over de monitoringsresultaten en de consequenties voor het beheer.

4.5 Natuurinclusieve landbouw

Overheid, sector en keten zetten de laatste jaren in op natuurinclusieve landbouw (NIL): een landbouw die sterker 'van binnenuit' rekening houdt met en gebruik maakt van natuur. Het concept is nog in ontwikkeling en heeft geen vastomlijnde definitie, maar kan zeker meerwaarde opleveren voor de Groninger akkervogels. Ten eerste kan het soelaas bieden voor vogels in niet-begrensde gebieden (naast het voorstel om ruimere gebieden te begrenzen, waaronder graslanden). Ten tweede kan het een 'landschappelijke basiskwaliteit' voor akkervogels helpen realiseren, bijvoorbeeld door stimulansen voor gewasdiversiteit en minder chemie.

NIL-projecten zijn op dit moment veelal tijdelijk en experimenteel; zo wordt momenteel in Groningen gewerkt aan de Regiodeal NIL. In Westerwolde vindt een NIL-pilot plaats op de Westeresch (SBB), waar diverse traditionele gewassen worden geteeld en onderzoek wordt gedaan (o.a. door de RUG) naar insecten en akkervogels in relatie tot deze gewassen.

Voor het duurzaam bewerkstelligen van natuurinclusieve landbouw wordt vooral gekeken naar 'breed werkende' instrumenten, en met name naar het GLB en naar duurzaamheidsinitiatieven vanuit de keten. Vanuit het nieuwe GLB zijn – naast uiteraard het ANLb – vooral de ecoregeling en (in iets mindere mate) de conditionaliteit van belang voor akkervogels. Bijlage 2 bevat een overzicht van alle (voorgestelde) maatregelen voor deze twee GLB-onderdelen en hun mogelijke effecten op akkervogels. Zoals ook in § 3.2 naar voren kwam, biedt het nieuwe instrumentarium belangrijke mogelijkheden voor versterking van het akkervogelbeheer, met name waar het gaat om vogelvriendelijke gewassen en interessante combinatiemogelijkheden met het ANLb. In het laatste geval gaat het om de fijnregeling van het beheer door het 'opplussen' van ecoregelingsmaatregelen met ANLb-maatregelen, en om de mogelijkheid om een deel van de huidige ANLb-maatregelen te financieren uit de conditionaliteit. Beide mogelijkheden zijn uiteraard beperkt tot de gebieden die voor het ANLb zijn begrensd. Naast het GLB grijpt ook het 7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn in op het akkervogelbeheer, maar dan op een andere manier: het verhoogt de wettelijke verplichtingen voor o.a. randenbeheer (bufferzones), rustgewassen en vanggewassen zonder dat daar een vergoeding tegenover staat. Dit kan de animo voor akkervogelbeheer ook doen afnemen.

Waar het gaat om keteninitiatieven kent Groningen bijvoorbeeld het programma Fascinating (met Cosun, Avebe, Agrifirm en FrieslandCampina en provincie Groningen) en enkele andere keteninitiatieven. In opdracht van BO Akkerbouw, provincie Groningen, Rabobank en WNF wordt een biodiversiteitsmonitor akkerbouw ontwikkeld die – op basis van zogeheten kritische prestatie-indicatoren – de vorderingen meetbaar en betaalbaar maakt. Anders dan in de melkveehouderij zijn er nog geen ketenpartijen die structureel een hogere prijs betalen voor duurzame productie.

ANOG publiceerde in 2019 het rapport *Natuurinclusieve landbouw Oost-Groningen* waarin tien NIL-maatregelen voor de Groninger akkerbouw zijn beoordeeld op hun effectiviteit, inpasbaarheid en bedrijfseconomisch resultaat. Een groot deel daarvan is inmiddels onderdeel van de (voorstellen voor) de ecoregeling en de biodiversiteitsmonitor (zie tabel op volgende pagina).

De ecoregeling treedt in 2023 in werking, de biodiversiteitsmonitor – die primair voor de keten is bedoeld – wordt op dit moment alleen nog experimenteel toegepast en moet nog beter verankerd raken in de keten. Het feit dat de ecoregeling en de biodiversiteitsmonitor gedeeltelijk overlappen is gunstig: ten eerste wijzen op het boeren erf dan alle pijlen dezelfde kant op, ten tweede komt zo een verdienmodel in zicht, zoals ook het Deltaprogramma Biodiversiteitsherstel beoogt, door stapeling van privaat en publiek geld – het GLB compenseert immers alleen inkomensderving.

De tien NIL-maatregelen uit het ANOG-rapport	Onderdeel nieuwe GLB?	Onderdeel biodiversiteitsmonitor akkerbouw?
Aanvoer organische stof	-	+
Optimaal gebruik meststoffen	-	+
Niet-kerende grondbewerking	+	+
Bodem hele jaar bedekt	+	+
Groenbemester	+	-
Extra rustgewas	+	+
Strokenteelt	+	-
Mengteelt	+	-
Agrarisch natuur- en landschapsbeheer	+	+
Verminderd gebruik bestrijdingsmiddelen	+	+
Akkerranden voor natuurlijke plaagbeheersing/waterkwaliteit	+	-

Gewenste acties:

- Het **GLB** bevat in de eerste pijler (conditionaliteit en ecoregeling) maatregelen die ten goede kunnen komen aan verbetering van de kwaliteit van akkervogellandschappen, zoals gewasdiversiteit, rust- en eiwitgewassen en bufferstroken. Bij veel maatregelen is het effect op akkervogels afhankelijk van de keuze die de boer maakt. De ecoregeling is immers (anders dan het ANLb) een keuzemenu dat de boer zelf invult bij de gecombineerde opgave aan RVO. Daarbij gaat het zowel om de vraag welke maatregelen hij kiest als om de invulling van de maatregelen (bijv. welke gewassen en op welke locaties). De collectieven hebben geen formele rol in de eerste pijler, maar kunnen wel adviseren over de meest 'vogelvriendelijke' invulling of de beste aansluiting op bestaande ANLb-contracten. Actiepunten (zie ook § 4.2):

 - De collectieven ontwikkelen samen met de provincie plus- of koppelpakketten waarbij conditionaliteit, ecoregeling en ANLb naadloos en stimulerend aansluiten. Daarnaast worden invullingen van ecoregelingsmaatregelen geformuleerd die ook buiten ANLb-gebieden winst opleveren voor akkervogels.
 - De provincie faciliteert (vanuit de tweede pijler van het GLB) een adviserende rol van de collectieven bij de keuzen van grondgebruikers voor de invulling van de ecoregeling op hun bedrijf.
- Alle partijen maken zich hard voor een invulling van het **7^e Actieprogramma** die de animo voor akkervogelbeheer stimuleert in plaats van frustreert. Ook hiervoor hebben we in § 4.2 al voorstellen gedaan.
- De **ketenprojecten** worden met voorrang verduurzaamd door te voorzien in een structurele meerprijs voor duurzame productie. De duurzaamheidscriteria worden daarbij zorgvuldig afgestemd met die vanuit het GLB, zodat door stapeling van beloningen een verdienmodel ontstaat. Hier ligt een taak voor alle partijen, maar met name voor de ketenpartijen.

In het kort:

- We vragen de provincie om samen met de collectieven nieuwe maatregelen te formuleren die aansluiten bij de conditionaliteit en de ecoregeling, afzonderlijk voor gebieden waar het ANLb wel en niet van kracht is. In het laatste geval gaat het vooral om voor akkervogels gunstige invullingen van de ecoregeling op basis van goodwill onder grondgebruikers. De provincie faciliteert de collectieven (vanuit het plattelandsbeleid) om een adviserende rol te kunnen spelen bij de keuzen die boeren maken bij de invulling van de ecoregeling.
- Alle partijen maken zich hard voor een snelle verduurzaming van een meerprijs voor duurzame productie bij keten en consument. Door een goede afstemming van publieke en private duurzaamheidspraktijken ontstaat een verdienmodel voor duurzame landbouw.

4.6 Communicatie, educatie en draagvlak

Communicatie en educatie zijn van groot belang voor een goede uitvoering van het beheer, voor een goed begrip van elkaars doelen en werkwijzen, voor een goede uitwisseling van informatie en voor het vergroten van het draagvlak voor akkervogels bij het bredere publiek. Er gebeurt op dit gebied al veel in Groningen, maar de activiteiten zijn nogal verbrokkeld. Landschapsbeheer organiseert publiciteit rond het eerste kievietsei, de agrarische collectieven organiseren informatieavonden voor hun leden en organiseren fietstochten voor burgers, de natuurorganisaties hebben informatieve bezoekerscentra en organiseren lezingen en excursies, de NMF organiseert publieksacties rond biodiversiteit, het IVN organiseert excursies, natuureducatie in het basis- en voortgezet onderwijs en opleidingen tot natuurgids en verschillende partijen coördineren vrijwilligerswerk in de natuur. Voor de toekomst is (intensievere) samenwerking hier het sleutelwoord. Actiepunten zijn:

1. Het opzetten van een **organisatiestructuur voor vrijwilligers**. Groningen heeft hiervoor als enige provincie geen centraal coördinatiepunt, waardoor het vrijwilligerswerk nu verbrokkeld is. In verschillende gebieden is bovendien een substantieel tekort aan vrijwilligers. Een betere coördinatie en werving kan hun rol vergroten, bijvoorbeeld bij het beschermen van specifieke soorten zoals kiekendief, velduil en patrijs, bij de aanplant van struweel, bij het landschapsonderhoud en (bij voldoende professionaliteit) bij het tellen van vogels. Op de Groene Vrijwilligersdag van november 2021 hebben de groene vrijwilligersorganisaties de handen ineengeslagen en zijn een samenwerkingsverband aangegaan met Landschapsbeheer Groningen als trekker. Hierdoor kunnen de coördinatie en werving hopelijk snel verbeteren.
2. **Versterken van het overleg tussen de meest betrokken partijen** om informatie uit te wisselen, het beheer af te stemmen en bijdragen te leveren aan de kennisagenda die in dit actieplan wordt voorgesteld (§ 4.4). Daarnaast is een beheerdersoverleg een manier om de betrokkenheid van waterschappen en gemeenten te vergroten (zie § 4.2). Wil een beheerdersoverleg meerwaarde hebben, dan is het zaak dat het doel en de agenda helder zijn. Op provinciaal niveau zouden daarin de provincie, de collectieven, de TBO's en GKA kunnen deelnemen, op regionaal niveau ook de waterschappen en gemeenten. Als uitvloeisel van het Actieplan weidevogels van 2018 zijn bijvoorbeeld de gebiedswerkgroepen die voor het actieplan in het leven waren geroepen, blijven voortbestaan, soms in iets gewijzigde samenstelling. Alternatief is dat de 'kerngroep' van organisaties die voor dit actieplan in het leven is geroepen, blijft voortbestaan en de coördinatie van de uitvoering van het actieplan op zich neemt (zie ook § 6).
3. De partijen van het actieplan **trekken sterker samen op bij publieksactiviteiten** rond akkervogels, bij het samenstellen van informatiemateriaal voor het brede publiek (bijv. waar het gaat om de rol van honden en katten) en bij het ontwikkelen en verspreiden van lesmateriaal voor scholen (zie ook punt 4).

4. **Intensivering van natuureducatie in het onderwijs.** Hier stellen we de volgende acties voor:

- Er wordt een lesprogramma ontwikkeld rond het thema akkervogels (of boerenlandvogels in de breedte), dat vervolgens wordt aangeboden aan de scholen in de netwerken die het IVN heeft in het Groninger onderwijs. Aanvullend op het basispakket kunnen vrijwilligers gastlessen en/of excursies verzorgen.
- Voor jongeren vanaf 12 jaar worden via het concept 'Jongeren Adviesbureau' vraagstukken uit het actieplan bij jongeren neergelegd, die hiermee aan de slag gaan volgens een vast concept.
- Voor educatieboerderijen, verenigd in het platform 'De Boer op Noord' dat eerder een weidevogelleskist ontwikkelde, wordt een soortgelijke leskist over akkervogels ontwikkeld. Scholen komen dan op de boerderij om meer te weten te komen over akkervogels.

5. Er is behoefte aan **informatie-uitwisseling over specifieke thema's** ter vergroting van zowel kennis als draagvlak. Voorbeelden zijn:

- Ecologisch slootbeheer, waar veel vragen zijn over de optimale uitvoering, over de aanwezigheid en bestrijding van het giftige Jacobskruiskruid (dat echter nog nauwelijks op bouwland voorkomt) en andere ongewenste soorten (akkerdistel, bijvoet, brandnetel), en over de precieze mogelijkheden voor ecologisch beheer in de waterschapskeur.
- De mogelijkheden voor het terugdringen van Jacobskruiskruid, dat ook in akkerranden met een opmars is begonnen, vraagt sowieso aandacht.
- Het belang van (aanplant van) van struweel, het creëren van natuurvriendelijke overhoekjes en het natuurgericht beheer van struweel en overhoekjes.

In het kort:

- Landschapsbeheer Groningen is sinds kort de trekker voor de coördinatie van het groene vrijwilligerswerk en voor de werving van nieuwe vrijwilligers. Alle groene partijen spannen zich gezamenlijk in om dit tot een succes te maken.
- Er wordt verkend of de bestaande overleggen tussen provincie en beheerders (deels) kunnen worden vervangen door een wat breder provinciaal beheerdersoverleg of door regionale beheerdersoverleggen. Doel, meerwaarde en agenda van deze overleggen moeten helder zijn en nog verder worden uitgewerkt.
- Alle partijen trekken sterker samen op om de publieksvoorlichting te intensiveren.
- De natuureducatie in het onderwijs wordt geïntensiveerd: er wordt lesmateriaal over akkervogels ontwikkeld voor zowel het onderwijs als voor het netwerk van educatieboerderijen in Groningen.
- De kennis van beheerders wordt bevorderd door gerichte thema-avonden of korte cursussen over specifieke thema's (bijv. ecologisch slootbeheer of het belang en onderhoud van struweel).

Luzerne met kleine vos

5. Kosten en financieringsmogelijkheden

Willen alle beschreven acties daadwerkelijk van de grond komen, dan is (veel) extra geld nodig. In dit hoofdstuk presenteren we een indicatieve berekening en geven we een overzicht van de mogelijke financiers. De kosten van inrichting en beheer zijn gespecificeerd in de vijf regionale verbeterplannen en zijn gebaseerd op best professional judgement van de vier gebiedswerkgroepen. Voor de overige begrotingsposten zijn – bij gebrek aan nauwkeurige kostenramingen – stelposten gehanteerd. Deze kosten kunnen gedurende de looptijd van het plan nader worden gespecificeerd.

5.1 Kosten van de acties

Extra beheermaatregelen in landbouwgebied

Voor de kosten van extra beheer (verhogen dekkingsgraad huidige ANLb-maatregelen, introductie gewaspakketten) hebben we in § 4.2 twee groeistappen gehanteerd, waarvan we hier alleen de eerste begroten. Daar gaat nog de voorziene verhoging van de ANLb-vergoeding aan vooraf.

Stap 1 is behoud van het huidige beheerareaal, maar met een hogere gemiddelde hectarevergoeding om het beheer aantrekkelijker te maken. Vooruitlopend op de landelijke tariefaanpassing gaan we uit van een verhoging met € 500,- per ha tot € 3.000,- (gemiddeld voor klei en zand en voor de verschillende beheertypen). Voor het huidige volume van 996 ha gaat het dan om € 0,5 mln. extra.

Stap 2 is het realiseren van 5% dekkingsgraad aan 'traditioneel' beheer in de vergrote en nieuwe beheerclusters, resulterend in een extra oppervlakte van 515 ha (deels op klei, deels op zand), en het contracteren van 600 ha aan gewaspakketten over de gehele clusteroppervlakte:

- 295 ha 'traditionele' ANLb-maatregelen op klei à € 3.250,- per ha = € 958.750,-;
- 220 ha 'traditionele' ANLb-maatregelen op zand à € 2.750,- per ha = € 605.000,-;
- 600 ha nieuwe 'gewaspakketten' à € 1.000,- per ha = € 600.000,-.

In totaal gaat het om € 2,16 mln.; samen met de extra kosten van stap 1 wordt het totaal dan € 2,66 mln. per jaar.

Daar staat tegenover dat een deel van de ANLb-vergoedingen kan worden verlaagd met de component die vanuit de conditionaliteit of de ecoregeling kan worden betaald. Daardoor zullen de totale kosten wat lager uitkomen. Omdat we niet precies weten hoeveel lager, houden we de reductie voorlopig bescheiden. Er gaat in Groningen anno 2022 circa € 2,5 mln. om in het agrarisch akkervogelbeheer, dus de totale ANLb-kosten nemen uiteindelijk toe tot € 5,16 mln. We gaan ervan uit dat van het gehele ANLb-budget straks een deel uit andere GLB-onderdelen (ecoregeling, conditionaliteit) kan worden betaald, zodat de totale ANLb-kosten uitkomen op € 4,5 mln., waarvan € 2 mln. aan extra kosten door tariefverhoging en beheeruitbreiding.

Extra beheermaatregelen buiten landbouwgebied

Het gaat hier om de extra kosten van een sterker op akkervogels gericht beheer van natuurterreinen en van (ander) 'publiek groen' (dijken, kaden, oevers, waterlopen, bermen). Hiervan is nog geen kostenraming opgesteld. Bovendien zal een deel van de kosten uit de eigen begroting van de betrokken beheerders kunnen worden betaald. We gaan uit van een stelpost van € 0,3 mln. per jaar.

Overige jaarlijkse kosten

Het actieplan bevat ook andersoortige acties die jaarlijks budget vereisen. Met name:

- Coördinatie van de vrijwillige bescherming door Landschapsbeheer Groningen samen met andere partijen die met vrijwilligers werken. Hiervoor is een stelpost begroot van € 30.000,-.
- Intensivering van overleg tussen beheerders en/of voortzetting van de vier gebiedswerkgroepen. Hiervoor is een stelpost begroot van € 25.000,- per jaar.
- Onderzoek & ontwikkeling en extra monitoringsinspanningen (met name voor de beheermonitoring). Hiervoor is een stelpost begroot van € 125.000,- per jaar.
- Intensivering van de communicatie en educatie: een stelpost van € 25.000,- per jaar.

Eenmalige kosten in landbouwgebied

Ook voor dit onderdeel moet de begroting nog verder worden uitgewerkt. Het gaat hier om eenmalige investeringen in bijvoorbeeld het aanplanten van struweel, het herstellen van kolken, de aanschaf van informatieborden, van akoestische wildredders en van enkele drones ten behoeve van de monitoring. Een deel hiervan is inmiddels gedekt door de LNV-regeling voor niet-productieve investeringen van 2019/2020, maar er resteert nog een substantiële extra wens. Deze is indicatief begroot op € 200.000,-.

Eenmalige kosten in natuurgebied

Ook dit onderdeel moet nog zorgvuldiger worden begroot. Het gaat hier om eenmalige investeringen in bijvoorbeeld het aanplanten van struweel in enkele SBB-terreinen. Voorlopig is hier een stelpost gehanteerd van € 50.000,-.

Overige eenmalige kosten

Daarnaast zijn er andere eenmalige kosten waarvoor voorlopig stelposten zijn gehanteerd: € 60.000,- voor het opstellen van predatieplannen (incl. eventuele materiaalkosten), € 20.000,- voor de bijdrage van gebiedspartijen aan het doorontwikkelen van keteninitiatieven en € 20.000,- voor de ontwikkeling van voorlichtings- en educatiemateriaal.

Totaaloverzicht

De tabel op de volgende pagina geeft een totaaloverzicht van de extra kosten: € 2,5 mln. jaarlijks en ruim € 0,35 mln. eenmalig.

Globale begroting (extra) kosten actieplan

Jaarlijkse kosten	kosten (€)
1. Extra beheer in landbouwgebied (gefaseerde groei)	2.000.000
2. Extra beheer buiten landbouwgebied	300.000
3. Coördinatie vrijwillige bescherming	30.000
4. Afstemming beheerders/voortzetting gebiedswerkgroepen	25.000
5. Onderzoek & ontwikkeling en extra monitoringsinspanningen	125.000
6. Extra communicatie- en educatie-activiteiten	20.000
Totaal jaarlijkse kosten	2.500.000

Eenmalige kosten	kosten (€)
1. Investerings in landbouwgebied	200.000
2. Investerings in natuurgebied	50.000
3. Opstellen predatieplannen	60.000
4. Intensivering overleg ketenpartijen	20.000
5. Ontwikkelen voorlichtings- en educatiemateriaal	25.000
Totaal eenmalige kosten	355.000

5.2 Financiering van het actieplan

Jaarlijkse kosten

Voor de financiering van het extra beheer, de grootste post van de structurele kosten, kijken we primair naar de provincie (uitbreiding ANLb en eventueel SNL-N). Er gaat in Groningen nu een kleine € 6,3 mln. om in het ANLb, waarvan € 2,5 mln. voor het leefgebied open akker (dus excl. droge dooradering). Een toename met circa € 2 mln. is dus substantieel. Daar staat het volgende tegenover:

- Wellicht kan een groter deel van de kosten uit andere GLB-onderdelen worden betaald dan we nu hebben aangenomen. Dit zal moeten blijken als het nieuwe GLB in 2023 van kracht wordt.
- LNV en provincies zijn overeengekomen dat in de periode 2023-2027 een extra bedrag van € 69,5 mln. beschikbaar wordt gesteld voor het Aanvalsplan Grutto, ofwel bijna € 14 mln. per jaar. Daarbij is ook overeengekomen dat 10% van het beschikbare budget (ofwel € 1,4 mln. per jaar) wordt gereserveerd voor andere boerenlandvogels zoals patrijs en wulp. Dat is weliswaar een relatief klein budget dat bovendien moet worden gedeeld met andere akkerbouwprovincies, maar het scheelt toch in de totale extra financieringsopgave.
- In het verlengde daarvan komt voor de periode 2023-2027 nog meer extra ANLb-geld beschikbaar door overheveling van gelden van GLB-pijler 1 naar pijler 2. De Commissie-Beukema komt dezer dagen met een advies voor de verdeling hiervan over de provincies. Het gaat hier om een substantieel bedrag, met name voor de leefgebieden droge en natuur dooradering en voor nieuwe opgaven voor water en klimaat. Omdat akkervogelbeheer ook vanuit andere leefgebieden dan 'open akker' kan worden betaald, liggen hier kansen.

Uit een secuurder begroting van de toename van ecologisch beheer door waterschappen en gemeenten zal moeten blijken welk deel zij uit hun reguliere begrotingen kunnen betalen en waarvoor aanvullend budget nodig is. In de kosten van het voortzetten van de gebiedswerkgroepen en de communicatieactiviteiten zullen de actieplan-partijen ook zelf een bijdrage leveren.

Eenmalige kosten

Voor eenmalige kosten bestaan verschillende financieringsmogelijkheden. Hier zal worden geput uit de volgende bronnen:

- Het nieuwe plattelandsbeleid dat in 2023 van kracht wordt (tweede pijler GLB), dat onderdelen kent voor niet-productieve investeringen, voor samenwerking tussen gebiedspartijen, voor kennis en innovatie. Hiervan kan een deel van de eenmalige kosten worden betaald.
- De Subsidie Kwaliteitsimpuls natuur en landschap (SKNL), onderdeel van het provinciale subsidiestelsel voor natuur- en landschapsbeheer, kan soelaas bieden voor kwaliteitsverbetering van natuurgebieden.
- De Kaderrichtlijn Water en het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) bieden mogelijkheden voor financiering van watermaatregelen.
- Het Waddenfonds en het Investeringskader Waddengebied.
- Andere goede-doelenfondsen, legaten en loterijen.
- De provinciale subsidie 'Projecten Biodiversiteit', die akkervogels expliciet noemt en waarin jaarlijks enkele tonnen beschikbaar zijn. Hiermee kunnen concrete beheermaatregelen, maar ook kennisprojecten worden gefinancierd.
- Natuurcompensatiegelden.
- Eigen bijdragen van de partijen die dit actieplan hebben ondertekend, voor zover dit uit de reguliere budgetten haalbaar is.

6. Naar een slagvaardige uitvoering

Dit plan benoemt een groot aantal actiepunten. Die moeten de komende jaren uiteraard ook daadwerkelijk worden opgepakt. De beschikbaarheid van financiële middelen zal daarbij mede het tempo bepalen, maar er zijn ook acties die zonder extra middelen kunnen worden doorgevoerd. In onderstaande tabel zijn de acties aan één of meer initiatiefnemers gekoppeld. Die kunnen vervolgens bepalen welke partijen ze er nog meer bij betrekken. Om de uitvoering van het actieplan te coördineren, zou de kerngroep die voor het actieplan is geformeerd, kunnen blijven voortbestaan, eventueel uitgebreid met de drie relevante overheden (provincie, waterschappen, gemeenten). De kerngroep kan tevens fungeren als 'beheerdersoverleg' (zie § 4.6).

	Initiatiefnemer(s)	Gereed
1. Kwaliteitsverbetering boerenland		
Vergroten beheerclusters, toevoegen nieuwe clusters	Collectieven, provincie	2023
Selectieve uitbreiding beheerde areaal	Collectieven	2030
Verbeteren bestaande en introductie nieuwe ANLb-pakketten	Collectieven, GKA, provincie	2023
Verhogen ANLb-vergoedingen	Provincie	2023
Afstemming ANLb met andere onderdelen GLB en met Nitraatrichtlijn	Provincie, collectieven	2025
Aanpassen Natuurbeheerplan-begrenzing	Provincie, collectieven	2022
2. Kwaliteitsverbetering natuurgebieden en 'publiek groen		
Optimaliseren inrichting en beheer natuurgebieden (voor zover het gaat om akkers en graslanden)	TBO's	2025
Uitbreiden ecologisch beheer bermen, waterlopen, oevers, dijken en kaden	Waterschappen, gemeenten	2027
3. Kwaliteitsverbetering landschap als geheel		
Stringenter toepassen akkervogelcompensatie bij ingrepen	Provincie, collectieven	2023
Programma Bos en hout inzetten ten gunste van akkervogels	Provincie, Landschapsbeheer collectieven	2030
Beperken overlast loslopende honden	Waterschappen, gemeenten, collectieven	2024
4. Natuurinclusieve landbouw		
Benutten kansen GLB (conditionaliteit, ecoregeling) voor akkervogels	Collectieven, provincie	2025
Faciliteren adviesrol collectieven bij toepassing ecoregeling	Provincie	2023
Initiëren en ondersteunen van duurzame keteninitiatieven	Alle partijen	2027
5. Kennis en monitoring		
Bundelen en analyseren gegevens predatie- en ganzendruk, zo nodig opstellen predatieplan en uitvoeren ganzenonderzoek	WBE's, GKA, collectieven	2024
Initiëren en faciliteren diverse andere onderzoeken	GKA, collectieven, provincie	2026
Intensiveren kennisdeling	Alle partijen	2024
Evaluatie ligging MAS-telpunten, onderzoeken effecten vernieuwing beheer	GKA, collectieven, provincie	2025
6. Communicatie, scholing en educatie		
Versterking coördinatie en werving van vrijwilligers	Landschapsbeheer	2024
Versterken kennisdeling tussen beheerders/beheerdersoverleg	Alle partijen	2013
Intensiveren samenwerking bij publieksactiviteiten	Alle partijen	2024
Intensiveren educatie-activiteiten	Alle partijen	2025

Patrijs

Bijlagen

Bijlage 1. Dichtheden en trends (2010-2021) van twaalf soorten op MAS-telpunten in vier regio's

Om te kijken in hoeverre de ambities van het actieplan komende pakweg tien jaar worden gerealiseerd, heeft Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels (GKA) op verzoek de volgende kengetallen toegeleverd (zie de tabel):

- De dichtheid per soort, gemiddeld over alle telpunten in de vier gebieden die we in het actieplan onderscheiden en gemiddeld over twaalf jaar (2010-2021). Hierbij is de dichtheid per telpunt (in een straal van 300 m rond het telpunt) omgerekend naar de meer gebruikelijke dichtheid per 100 ha.
- De trend van elke soort over de laatste twaalf jaar (2010-2021) in de vier gebieden die we in het actieplan onderscheiden.

Bij het interpreteren van de cijfers moet het volgende worden bedacht:

- De aantallen zijn minimaal aantallen omdat niet is gecorrigeerd voor trefkans.
- De trend over 2010-2021 kan een andere zijn dan die in de recente evaluatie van het akkervogelbeleid is gevonden, omdat daar een kortere periode (zes jaar: van 2015 t/m 2020) is gehanteerd.
- Bij het toevoegen van nieuwe cijfers aan de monitor-database kan GKA eventuele trendwijzigingen statistisch toetsen.

	Noord		Oldambt		Veenkoloniën		Westerwolde	
	dichtheid per 100 ha	trend	dichtheid per 100 ha	trend	dichtheid per 100 ha	trend	dichtheid per 100 ha	trend
Blauwborst	2,05	0	1,07	++	1,71	+	1,13	+
Geelgors	0,01	?	0,39	+	6,33	0	5,68	0
Gele kwikstaart	5,95	0	9,57	+	8,27	+	7,14	0
Grasmus	0,89	?	1,64	?	4,43	0	4,07	0
Graspieper	1,50	-	3,30	0	2,16	0	1,26	?
Kievit	5,24	-	2,46	-	4,24	-	4,41	0
Kneu	1,12	?	0,68	?	1,19	?	1,01	?
Kwartel	0,38	--	1,24	--	0,91	-	0,90	?
Patrijs	0,01	?	0,02	?	0,13	?	0,14	?
Scholekster	4,03	-	0,88	?	1,15	?	0,73	?
Veldleeuwerik	1,98	-	6,13	0	7,04	-	8,86	-
Wulp	0,04	?	0,03	?	0,67	?	0,71	?

Legenda trend:

- 0 Stabiel
- + Matige toename
- ++ Sterke toename
- Matige afname
- Sterke afname
- ? Onzeker (te weinig gegevens of sterk fluctuerende dichtheden)

Bijlage 2. Voor akkervogels relevante onderdelen van het nieuwe GLB

Deze bijlage bevat de maatregelen van de zogeheten conditionaliteit (voorwaarden aan de GLB-basispremie) en de nieuwe ecoregeling, beide onderdeel van de eerste pijler van het nieuwe GLB. Ook geven we een globale inschatting van de (mogelijke) betekenis voor akkervogels.

Conditionaliteit (selectie van voor Groningen relevante onderdelen)

Voorwaarde	Mogelijke effect op akkervogels
1. Behoud van blijvend grasland	In gemengde gebieden positief
4. Bufferstroken langs water: 3 m chemievrij. Uitzondering voor waterrijke gebieden (nog niet ingevuld)	Positief, maar afhankelijk van beheer bufferzones
7. Minimale bodembedekking: geen kale grond in de meest gevoelige perioden (nog concreet in te vullen, waarschijnlijk over langere periode vanggewassen verplicht)	Mogelijk positief
8. Gewasrotatie en diversificatie: jaarlijkse rotatie (op perceelsniveau), behalve door meerjarige teelten	Positief (vooral diversificatie)
9. Niet-productief areaal en landschapselementen (alleen bouwland): minimaal 4% groene braak, bufferstroken (gras- en akkerranden), houtopstanden, oevers en/of sloten	Positief

Ecoringeling

Maatregelen voor bouwland	Mogelijke effect op akkervogels
1. Rustgewas (bijv. graan, hennep) als hoofdgewas, minimaal 1:3	Afhankelijk van gewas en beheer
2. Rustgewas	Geen
3. Eiwithoudend gewas als hoofdgewas	Afhankelijk van gewas en beheer
4. Meerjarig gewas (>24 maanden)	Afhankelijk van gewas en beheer
5. Strookteelt	Afhankelijk van gewas en beheer
6. Mengteelt	Afhankelijk van gewas en beheer
7. Weerbare teelten/verminderd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen	Afhankelijk van gewas en beheer
8. Bodembedekking (met grasgroenbemesters) tot 1 maart	Mogelijk positief
9. Permanente groenbedekking	Mogelijk positief
10. Niet-kerende en ondiepe (tot 15 cm) grondbewerking	Mogelijk positief (bodemleven)
11. Niet-productieve akker(rand) >6 maanden in de periode 15 maart - 15 november (bovenop conditionaliteit)	Positief, maar afhankelijk van het beheer

Maatregelen voor grasland

12. Langjarig/blijvend grasland	Licht positief
13. Graslandrand (3-20 m chemievrij)	Licht positief
14. Gras-klover	Afhankelijk van beheer (maaischema)
15. Grasland met kruiden (de 'productieve' variant)	Afhankelijk van beheer (maaischema)
16. Chemievrije graslandvernieuwing	Geen
17. Maximaal 1,5 gve per ha grasland	Afhankelijk van invulling
18. Toepassen van 'natte teelten' (bijv. lisdodde, riet)	Geen (?)
19. Verlengde weidegang	Geen

Overige maatregelen

20. In stand houden houtige elementen (heg, haag, struweel)	Positief voor struweelbroeders
21. In stand houden overige houtige elementen	Idem
22. Instandhouding kleinschalig perceel, omzoomd met landschapselementen	Idem
23. Ecologisch slootschonen	Positief in combinatie met andere groene 'linten'
24. Biologische landbouw (SKAL-certificaat of in omschakeling)	Afhankelijk van bouwplan

Colofon

Dit actieplan is een gezamenlijke uitgave van de zestien organisaties die op het omslag zijn vermeld.

De dagelijkse begeleiding werd verzorgd door een kerngroep waarin deelnamen:

- Doeko van 't Westeinde – Agrarische Natuurvereniging Oost Groningen (ANOG)
- Koos Koop – Collectief Midden Groningen (CMG)
- Leon Luijten – Staatsbosbeheer (namens de drie terreinbeheerders)
- Irene Lantman – Landschapsbeheer Groningen
- Wietse Duursma – LTO Noord
- Raymond Klaassen – Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels
- Alco van Klinken (adviseur namens de provincie Groningen).

Daarnaast is uiteraard breder overleg georganiseerd met alle partijen die zomer 2021 het akkervogelmanifest hebben ondertekend.

Daarnaast hebben vele gebiedsdeskundigen meegewerkt aan de vier regionale verbeterplannen (Noordelijke kleischil, Oldambt, Veenkoloniën & Duurswold en Westerwolde) die de bouwstenen

Dit project is gefinancierd door:

provincie Drenthe

vormen voor het actieplan en die als zelfstandige publicaties beschikbaar zijn. Actieplan en gebiedsplannen kunnen worden gedownload op (onder meer) de website van ANOG: www.anog.nl.

Foto's: Mark Schuurman (binnenzijde omslag, pag. 17, pag. 18), Harold van der Meer (grote omslagfoto, omslag inzetje rechtsonder, pag. 14), Hans Hut (omslag inzetje tweede van rechts, pag. 2 onder), Depositphotos (omslag inzetje rechtsboven, pag. 6, pag. 8), Marjon Schultinga (pag. 46), Laura Milatz (pag. 50 onder), Bo Scheeringa (pag. 16, pag. 42-43), Kees Mostert (omslag inzetje midden boven, pag. 48), ANOG (omslag inzetje linksboven, pag. 7, pag. 25, pag. 34, pag. 50 boven), Albert-Erik de Winter (omslag inzetje linksonder en inzetje midden onder, pag. 10 onder, pag. 28), Jan Hendriks (omslag inzetje tweede van links onder, pag. 10 boven), Wilco van der Laan (pag. 1), Sanne Meijer (pag. 2 boven), Loes Hazes en Jos van den Broek (pag. 40).

Projectleiding en redactie: Marjon Schultinga (ANOG, projectleider) en Paul Terwan
Vormgeving: Buro NIV, Oscar Langevoord

Voor meer informatie: Marjon Schultinga (info@anog.nl)

Januari 2022

